

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Західноукраїнський національний університет
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету**

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ТОВКУН Аліна Олександрівна

Бюджетне фінансування науки і освіти в Україні

Спеціальність: 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Освітньо-професійна програма: Фінанси

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи Фзвнм-21
А. О. Товкун

ВІННИЦЯ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ.....	7
1.1. Поняття, принципи та механізми бюджетного фінансування в Україні....	7
1.2. Міжнародний досвід фінансування освіти та науки.....	14
РОЗДІЛ 2. ДІЮЧА ПРАКТИКА БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ.....	23
2.1. Склад та структура бюджетних видатків на освіту та науку.....	23
2.2. Бюджетне фінансування освіти та науки в Україні: аналіз та проблеми....	27
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ.....	39
3.1. Зарубіжний досвід фінансування науки і освіти та можливості його запровадження в Україні.....	39
3.2. Шляхи підвищення ефективності використання бюджетних коштів на науку та освіту в Україні.....	51
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток освіти і науки в Україні визначається значними викликами військового, соціально-економічного та політичного характеру, що зумовлює додаткові потреби у фінансуванні. У цьому контексті критично важливим є створення дієвої системи фінансового забезпечення, спрямованої на сталий розвиток країни та розширення можливостей інтеграції України в міжнародний науково-освітній простір. Основним джерелом фінансування освіти та науки в Україні залишаються державні бюджетні кошти, що підкреслює значущість дослідження проблем бюджетного фінансування як ключового інструменту розвитку цих сфер.

У світовій практиці застосовуються різні моделі фінансування освіти та науки, зокрема інституційна, грантова, фінансування «за попитом», змішане державно-приватне та результативне фінансування, що дозволяє підвищувати ефективність використання ресурсів та стимулювати інновації. Провідні зарубіжні науковці наголошують на важливості довгострокових інвестицій у науку, активної співпраці з промисловістю та міжнародних дослідницьких проектах.

Однак на шляху розвитку цих сфер виникають суттєві труднощі, пов'язані з обмеженістю фінансових ресурсів, недосконалістю механізмів їхнього розподілу, організаційно-інституційними аспектами та недостатньою прозорістю використання бюджетних коштів, а також ускладненнями, спричиненими військовим станом. Крім того, у сучасних умовах у всіх галузях освіти спостерігається тенденція, коли значну частину витрат на надання освітніх послуг покривають самі споживачі — батьки учнів. Це проявляється навіть у дошкільних закладах та загальноосвітніх школах, де вони фінансують ремонти, закупівлю обладнання, підручників і навчальних матеріалів. Саме через це проблема є надзвичайно актуальною та потребує ґрунтовного дослідження.

Питанням особливостей бюджетного фінансування освіти та науки приділяли увагу велика кількість дослідників з яких: Бучковська Я.Г.,

Баранецька О.В., Кириленко О., Крищенко К.Є. Олієвська М.Г., Лимаренко О., Малишко В.В., Терещенко Г.М., Мельник Ю.О., Ящук Т.А.. та інші. Проте мало уваги приділено окремим аспектам бюджетного фінансування освіти і науки в умовах воєнного стану.

Мета дослідження: аналіз теоретичних положень та особливостей бюджетного фінансування освіти та науки, на основі них запропонувати рекомендації щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів на науку та освіту в Україні.

Досягнення заданої мети потребує виконання **наступних завдань:**

– окреслити поняття, принципи та механізми бюджетного фінансування в Україні;

– розглянути міжнародний досвід фінансування освіти та науки;

– проаналізувати склад та структуру бюджетних видатків на освіту та науку;

– здійснити дослідження стану та проблем бюджетного фінансування освіти та науки;

– оцінити зарубіжний досвід фінансування науки і освіти та можливості його запровадження в Україні;

– запропонувати рішення для вдосконалення ефективності використання бюджетних коштів на науку та освіту в Україні.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних положень, ключових засад, методичних підходів пов'язаних з бюджетним фінансуванням.

Об'єктом дослідження є фінансування освіти та науки.

У дослідженні було використано **такі методи:** загальнонаукові, зокрема теоретичний аналіз наукової літератури з відповідної тематики; метод класифікації (розподіл об'єкта дослідження на декілька окремих категорій); метод аналізу та синтезу (узагальнення інформації), а також методи стратегічного аналізу (метод для аналізу стану бюджетного фінансування).

Інформаційна база дослідження складають законодавчі та нормативні акти Верховної Ради та Уряду України, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань бюджетного фінансування.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати мають практичне значення для підвищення ефективності бюджетного фінансування освіти та науки в Україні. Вони можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для оптимізації розподілу коштів, удосконалення фінансового планування та підвищення прозорості використання ресурсів, освітніми та науковими установами — для покращення внутрішніх фінансових процесів та адаптації до сучасних моделей фінансування, науковцями — для планування дослідницьких проектів із залученням державних, приватних та міжнародних джерел фінансування

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, викладених на X сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ

1.1. Поняття, принципи та механізми бюджетного фінансування в Україні

Держава здійснює фінансування всіх заходів, що відповідають виконанню її функцій, через бюджетне фінансування як форму бюджетного механізму. Під бюджетним фінансуванням розуміють систему грошових відносин, пов'язаних із розподілом і використанням централізованого державного грошового фонду, яка реалізується на безоплатній та безповоротній основі шляхом надання бюджетних коштів фізичним та юридичним особам для здійснення заходів, передбачених бюджетом. У чинному законодавстві України поняття «бюджетне фінансування» прямо не визначене, однак його зміст розкривається через низку суміжних понять, наведених у Бюджетному кодексі України (стаття 2 БКУ) [1]:

- бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів, який забезпечує виконання завдань і функцій органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом визначеного бюджетного періоду.

- фінансування бюджету – це процес надходження та використання бюджетних коштів, що включає зміни обсягів державного боргу, депозитів і цінних паперів, надходження від приватизації державного майна (для державного бюджету), а також коливання залишків коштів бюджету, які застосовуються для покриття дефіциту або визначення профіциту бюджету.

Таким чином, бюджетне фінансування є практичною формою реалізації бюджетних відносин, що виражає процес розподілу та використання коштів бюджету на безповоротній основі для забезпечення суспільних потреб та виконання функцій держави й органів місцевого самоврядування.

Вітчизняні науковці визначають поняття бюджетного фінансування як у широкому, так і у вузькому розумінні. У широкому сенсі йдеться про роль та значення цього інструменту у регулюванні соціально-економічних процесів. Так, В. Родіонова підкреслює, що бюджетне фінансування є «ключовим методом формування та вдосконалення народногосподарських пропорцій у галузевій структурі економіки, що реалізується через надання бюджетних коштів об'єднанням, підприємствам, організаціям і установам на виконання заходів, передбачених планом» [2]. За словами В. Опаріна, бюджетне фінансування, «відображаючи перерозподіл державних доходів, сприяє формуванню вторинних, а іноді й первинних доходів юридичних та фізичних осіб».

У вузькому розумінні бюджетне фінансування сприймається державою як елемент бюджетного механізму, а для суб'єктів господарювання – як форма забезпечення фінансових потреб. Розглядаючи його з позиції держави, дослідники наголошують на тому, що через бюджетне фінансування здійснюються видатки бюджетів різних рівнів. Зокрема, О. Василик визначає бюджетне фінансування як процес надання юридичним особам фінансових ресурсів із державних і місцевих бюджетів у формі безповоротних коштів для підтримки розвитку економіки, соціальної сфери, державного управління, оборонної галузі та інших сфер. У контексті діяльності підприємств М. Карлін розглядає бюджетне фінансування як складову їх фінансового забезпечення, що полягає у виділенні грошових ресурсів підприємствам для покриття витрат, пов'язаних із виконанням державних замовлень, реалізацією державних програм та забезпеченням функціонування державних і комунальних установ та організацій [2, с.178].

На нашу думку, найбільш підходящим є наступне визначення «бюджетне фінансування – це безповоротне і безоплатне надання коштів з державного і місцевих бюджетів на виконання загальнодержавних функцій і функцій органів місцевого самоврядування, а також забезпечення діяльності мережі установ та організацій бюджетної сфери, яке здійснюється з дотриманням режиму економії на основі постійного контролю» [3, с.112].

Принципи бюджетного фінансування впливають із загальних принципів бюджетної системи України, визначених у статті 7 БКУ, а також із фінансово-економічних засад діяльності держави, вони узагальнені в табл.1.1.

Таблиця 1.1

Принципи бюджетного фінансування

№	Принцип	Характеристика
1	Єдності бюджетної системи України	Єдність бюджетної системи забезпечується через уніфіковану правову базу, єдину грошову систему, стандартизоване регулювання бюджетних відносин, загальну класифікацію бюджетів, а також єдині правила виконання бюджетів і ведення бухгалтерського обліку та звітності
2	Збалансованості	Обсяг видатків, наданих органам влади та розпорядникам коштів, повинен відповідати рівню надходжень бюджету у відповідному бюджетному періоді, забезпечуючи фінансову стійкість бюджетної системи
3	Самостійності	Самостійність досягається закріпленням джерел доходів за відповідними бюджетами та правом органів влади визначати напрями використання коштів і самостійно розглядати і затверджувати місцеві бюджети.
4	Повноти	До складу бюджетів входять усі доходи та видатки, передбачені законодавством, із урахуванням нормативно-правових актів державних органів, органів влади АР Крим та органів місцевого самоврядування.
5	Обґрунтованості	Бюджет формується на основі реалістичних макроекономічних та соціальних показників розвитку країни, а розрахунок доходів і видатків здійснюється відповідно до затверджених методик і правил.
6	Ефективності та результативності	Учасники бюджетного процесу повинні сприяти досягненню запланованих результатів, спираючись на національні цінності та пріоритети інноваційного розвитку, забезпечуючи надання публічних послуг високої якості з мінімальними витратами коштів і максимальним ефектом, враховуючи при цьому гендерний аспект
7	Субсидіарності	Розподіл видатків між державним і місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами здійснюється з метою максимально наблизити надання публічних послуг до кінцевого споживача
8	Цільового використання	Бюджетні ресурси повинні використовуватися виключно на цілі, чітко визначені бюджетними призначеннями та асигнуваннями
9	Справедливості та неупередженості	Бюджетна система організована на засадах рівномірного та справедливого розподілу суспільних благ між громадянами та територіальними громадами.
10	Публічності та прозорості	Громадськість має бути поінформована про процеси формування, розгляду, затвердження та виконання державного і місцевих бюджетів, а також про результати контролю за їх використанням

Складено автором на основі джерела [1]

Бюджетне фінансування реалізується через Єдиний казначейський рахунок (ЄКР), відкритий у Державній казначейській службі України при Національному банку України для проведення розрахунків у системі електронних платежів. Використання єдиної системи розрахунків сприяє спрощенню управління бюджетними коштами та підвищує ефективність їхнього руху [4, с.133].

Коректний вибір і обґрунтування конкретних форм бюджетного фінансування мають суттєве значення як у теорії, так і в практичній діяльності. Під формами бюджетного фінансування розуміють способи надання бюджетних коштів для реалізації заходів або програм, передбачених бюджетом, відповідно до науково обґрунтованих принципів. Різновиди таких форм представлено на рисунку 1.1.

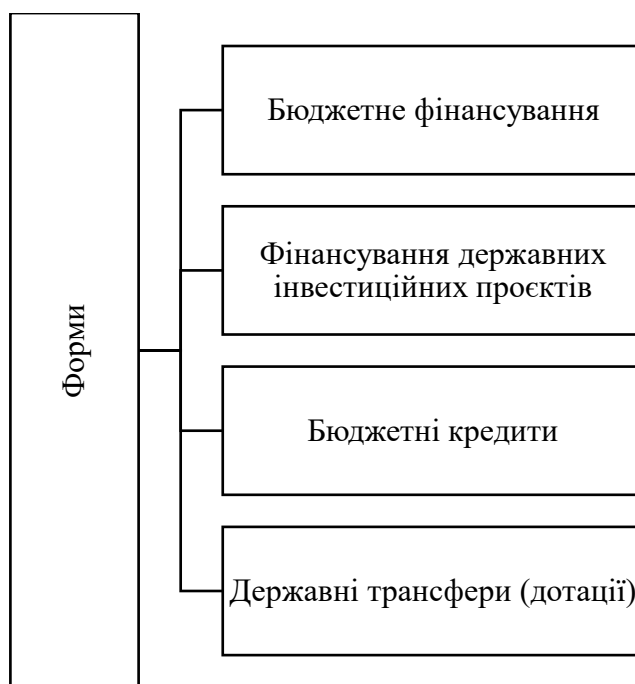

Рис.1.1. Форми бюджетного фінансування [5, с.39]

Проаналізуємо форми бюджетного фінансування [6, с.84]:

1. Кошторисне фінансування передбачає надання державних коштів установам і організаціям у сферах соціальної та культурної діяльності, оборони, державного управління та соціального захисту населення відповідно до

затвердженої бюджетної класифікації видатків. Ця форма фінансування спрямована на покриття поточних та планових витрат бюджетних установ.

2. Державне інвестиційне фінансування – охоплює фінансування будівництва та інші капітальні видатки, об'єднані з архітектурними та інфраструктурними проектами, включаючи державні інвестиції у ключові об'єкти економічного та соціального розвитку України в умовах ринкової економіки. Ця форма фінансування спрямована на реалізацію стратегічно важливих проектів розвитку країни.

3. Бюджетні позики державним підприємствам – фінансова підтримка підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %, здійснюється за рахунок бюджетних асигнувань, як правило, на поверненій основі, відповідно до затверджених проектів використання коштів. Надання таких позик регламентується договорами з Міністерством фінансів України.

4. Державні трансфери (дотації) – форма бюджетного фінансування, яка застосовується для підтримки планово-збиткових підприємств і організацій, що надають суспільно необхідні послуги або виробляють продукцію, витрати на виробництво якої перевищують її ринкову вартість. Дотації забезпечують фінансову стабільність таких суб'єктів господарювання та виконання ними соціально значущих функцій.

Рівень ефективності бюджетного фінансування значною мірою залежить від обґрунтованого вибору механізмів і методів розподілу коштів. Під методами бюджетного фінансування розуміють конкретні прийоми та технології надання бюджетних ресурсів розпорядникам у процесі застосування різних форм фінансування.

Найбільш поширеним методом забезпечення діяльності бюджетних установ є пряме бюджетне фінансування, яке передбачає виділення асигнувань, забезпечених відповідними джерелами надходжень. Основним джерелом таких коштів є державний та місцеві бюджети. Пряме бюджетне фінансування може реалізовуватися у таких формах:

- повне покриття поточних та капітальних витрат бюджетних установ;

- надання трансфертів;
- виділення грантів для реалізації визначених заходів.

Пряме фінансування бюджетних установ здійснюється на підставі фактично наданих послуг, що дозволяє найбільш точно визначити обсяг витрат. Трансферти застосовуються у випадках, коли надходження з основних джерел є недостатніми для покриття витрат на регіональному рівні або для забезпечення специфічних потреб установ. Спеціальні цільові трансферти, як правило, використовуються для реалізації національних або регіональних програм розвитку окремих сфер діяльності бюджетних установ.

Гранти є формою державної фінансової підтримки проектів, що не є комерційно прибутковими, але мають соціальне або культурне значення. Гранти надаються розпорядникам коштів для реалізації конкретних заходів на безоплатній і безповоротній основі, відповідно до умов, визначених грантодавцем.

Для підвищення ефективності бюджетного планування в Україні застосовується програмно-цільове фінансування, яке дозволяє: чітко визначити об'єкт фінансування; сформулювати конкретні цілі та завдання; спланувати обсяг ресурсів; визначити результативні показники, на які спрямовуються кошти.

Цей метод забезпечує досягнення цілей, визначених у бюджетній програмі, передбачає цільове та ефективне використання коштів, а також покладає персональну відповідальність на розпорядника за досягнення запланованих економічних і соціальних результатів. Програмно-цільовий метод особливо ефективний для мобілізації фінансових ресурсів на стратегічно важливих напрямках, таких як освіта, охорона здоров'я, культура та інші пріоритетні сфери.

Бюджетне фінансування здійснюється через єдиний казначейський рахунок (ЄКЗ), який призначений для перерахування коштів із державного та місцевих бюджетів на рахунки головних розпорядників бюджетних коштів, виступаючи при цьому як єдиний механізм здійснення бюджетних платежів [7, с.110].

Єдиний казначейський рахунок (ЄКР) відкривається в Національному банку України для обслуговування потреб Державної казначейської служби України та використовується для обліку коштів і проведення розрахунків через електронну платіжну систему НБУ. Завдяки застосуванню ЄКР відбувається консолідація ресурсів державного та місцевих бюджетів, фондів обов'язкового державного соціального страхування, а також коштів інших клієнтів, обслуговування яких здійснюється органами Державного казначейства відповідно до законодавства.

Управління коштами, що знаходяться на рахунках і проходять через системи електронних платежів НБУ, здійснюється Державною казначейською службою України шляхом встановлення лімітів технічного рахунку та початкових оборотів. Для забезпечення належного рівня платоспроможності проводиться підкріплення субрахунків ЄКР.

Взаємовідносини між органами Державної казначейської служби, фінансовими установами, розпорядниками та отримувачами бюджетних коштів під час казначейського обслуговування місцевих бюджетів регламентуються Наказом Міністерства фінансів України № 938 від 23 серпня 2012 року «Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів» [8].

Відповідно до цього документу, кошти, що надходять для утримання, виконання доручень, здійснення видатків або відновлення касових залишків, зараховуються на реєстраційні та спеціальні рахунки розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, відкриті в органах Державного казначейства. Кошти, отримані на рахунки розпорядників, визнаються доходами цих розпорядників або коштами для відновлення касових видатків. Всі грошові надходження, у тому числі невикористана готівка, що надходять у каси бюджетних установ, також зараховуються на відповідні реєстраційні або спеціальні рахунки розпорядників та одержувачів місцевих бюджетів.

1.2. Міжнародний досвід фінансування освіти та науки

Державне фінансування виступає одним із ключових інструментів підтримки науки та освіти, від якого значною мірою залежить їх розвиток, конкурентоспроможність, рівень якості та доступність. Завдяки державним інвестиціям створюється база для надання високоякісної освіти, що формує фундамент для розвитку людського капіталу, а також забезпечуються умови для проведення наукових досліджень, які сприяють інноваційному прогресу країни.

У сучасній світовій практиці існує кілька ключових моделей фінансування освіти та науки, що відображають різні підходи держав і суспільства до розподілу ресурсів у сфері знань. Уряди інвестують в освіту та науку з різних причин, таких як сприяння рівним можливостям та стимулювання економічного зростання та процвітання. Оскільки уряди стикаються з конкуруючим тиском через обмежені бюджети, приватні джерела (такі як студенти та їхні сім'ї чи компанії) часто доповнюють державні джерела, особливо на вищих рівнях. Політики приймають рішення щодо того, скільки фінансування виділяти на освіту та науку та як розподіляти ці ресурси між різними рівнями освіти, типами закладів та географічними районами. Цей вибір робиться в контексті постійно мінливого політичного середовища, включаючи зміни в розмірі та демографічних характеристиках студентського складу та нестачу вчителів [9].

Залежно від економічної системи, рівня централізації управління та стратегічних пріоритетів держави, формуються різні моделі фінансування, кожна з яких має власні переваги та обмеження [10]:

Інституційна модель. Інституційна модель передбачає виділення коштів безпосередньо навчальним закладам або науковим установам для покриття базових потреб: заробітної плати персоналу, утримання інфраструктури, адміністративних витрат. Розмір фінансування часто визначається на основі показників кількості студентів, академічного персоналу, наукових публікацій або виконаних проєктів. Перевагами цієї моделі є стабільність і передбачуваність фінансування, що дає змогу здійснювати довгострокове планування розвитку.

Водночас її недоліком є потенційна низька ефективність використання коштів та відсутність стимулів до підвищення результативності.

Модель фінансування «за попитом». Ця модель базується на принципі «гроші йдуть за студентом». Держава виділяє кошти відповідно до кількості студентів або надає їм освітні ваучери чи гранти, які можна використати в обраному закладі. Такий підхід зменшує централізованість системи та підвищує конкуренцію між університетами за студентів. Основною перевагою є стимулювання підвищення якості освітніх послуг, проте існує ризик нерівного доступу до освіти серед соціально вразливих груп, якщо не передбачені механізми компенсації [11].

Конкурсна / грантова модель. Фінансування наукової діяльності або освітніх інновацій часто здійснюється через конкурсні програми або гранти. У цій моделі кошти надаються тим дослідницьким групам чи установам, які виграли конкурс на виконання певного проєкту. Це сприяє підвищенню якості досліджень, стимулює інноваційність і прозорість у розподілі ресурсів, однак водночас створює певну нестабільність фінансування, особливо для малих або нових закладів.

Державно-приватне партнерство. У низці країн активно впроваджуються змішані моделі фінансування освіти та науки, що поєднують державні кошти з приватними інвестиціями. Це може бути залучення бізнесу до створення лабораторій, науково-дослідних центрів чи спільних інноваційних кластерів. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів і сприяє інтеграції освіти, науки та бізнесу [11].

Модель фінансування за результатами / формульне фінансування. Даний підхід передбачає розподіл коштів за формулами, що враховують певні показники діяльності: кількість випускників, успішність працевлаштування, публікаційну активність, участь у міжнародних програмах тощо. Бюджет, заснований на результатах, має дати закладу чітке уявлення про те, як гроші можуть перетворитися на результати. Ця модель також додає рівень прозорості між адміністраторами, викладачами та державними фінансуючими органами, що

полегшує отримання державного фінансування та справедливий розподіл ресурсів. Підрозділи на рівні програм або коледжів також можуть отримати вигоду від цього посиленого контролю над своїм фінансуванням, оскільки вони можуть створювати плани для підвищення своїх шансів на фінансування

Механізми стимулювання через гранти, премії та винагороди. Ці інструменти є складовою грантової моделі та орієнтовані на підтримку окремих науковців або колективів, які досягли вагомих результатів у дослідженнях, інноваціях чи міжнародному співробітництві. Такі механізми стимулюють академічну мобільність і змагальність у науковій сфері [12].

Місцеве та централізоване фінансування. У багатьох країнах, зокрема у федеративних державах, освіта та наука фінансуються з кількох рівнів бюджетів — центрального та місцевого. Централізовані моделі створюють центральний фонд доходів, що складається з доходів від навчання від усіх коледжів або програм, державного фінансування та допоміжних потоків доходів. Така бюджетна практика делегує повноваження щодо прийняття рішень адміністрації вищого рівня, яка розподіляє кошти між допоміжними підрозділами. Як правило, коледжі та університети поєднують аспекти централізованого бюджетування з децентралізованим бюджетуванням.

Централізоване бюджетування може допомогти установам, які мають труднощі з контролем розподілу коштів та управлінням відомими витратами (такими як комп'ютерне обладнання та програмне забезпечення), особливо в часи фінансової кризи [13].

Система студентських кредитів і плати за навчання. В окремих країнах (США, Велика Британія, Канада) вагому роль у фінансуванні освіти відіграють платні форми навчання та студентські кредити. Ці механізми частково зменшують навантаження на державний бюджет, проте потребують ефективної системи соціального захисту студентів для запобігання борговим ризикам.

Климчук І.О. виділяє наступні ефективні моделі фінансування освіти в різних країнах вони наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Основні світові моделі фінансування освіти

№	Модель	Країни	Переваги	Недоліки
1	Модель, орієнтована на вільний ринок	США, Великобританія, Шотландія, Австралія, Нова Зеландія, Південна Африка, Нідерланди, Іспанія	Свобода вибору навчального закладу; різноманіття джерел фінансування; можливість отримання прибутку закладом; стимулювання підвищення якості освіти	Обмеження рівних можливостей для дітей із різних соціальних груп; надмірна децентралізація управління середньою освітою; комерціалізація освіти
2	Модель, орієнтована на суспільний ринок	Переважає кількість країн Західної Європи	Демократизація освітніх послуг; підтримка державних і недержавних закладів у розвитку кар'єрних перспектив учнів	Збільшення фінансування недержавними підприємствами з власними інтересами; зменшення ролі держави в управлінні освітою
3	Антиринкова модель соціального фінансування	Німеччина, Норвегія, Данія, Єгипет, Угорщина, Чехія, Фінляндія, Швеція, Ірландія	Забезпечення рівних можливостей навчання для всіх; державне фінансування основних потреб освіти	Фінансування лише з державного бюджету; відсутність приватних джерел; надмірне навантаження на бюджет; підвищення податкового тягара для населення

Джерело [14, с.14]

Розглянемо їх детальніше. Модель, орієнтована на ринкові механізми, передбачає зменшення державного фінансування освіти та розвиток конкуренції серед навчальних закладів. Вона передбачає приватизацію закладів освіти, підтримку приватних освітніх установ, застосування освітніх ваучерів і грантів, можливість оплати навчання за кредитними або модульними схемами, а також стимулювання підвищення результативності через систему оплати праці педагогів за досягнення учнів. Додатково така модель передбачає матеріальне заохочення працівників освітніх установ, юридичну автономію навчальних

закладів, підвищення їх конкурентоспроможності та фінансової самостійності з метою ефективного просування освітніх послуг та підвищення їх якості.

Модель, орієнтована на суспільний ринок, характеризується частковою приватизацією освітньої системи, скороченням державного фінансування та збільшенням інвестицій окремих осіб у здобуття освіти. Вона базується на принципах рівних можливостей для всіх за умови стабільного фінансування, акцентує увагу на особистій мотивації здобувачів освіти та спрямована на задоволення соціальних, економічних і професійних потреб індивідів.

Антиринкова модель, спрямована на інтегроване суспільство, передбачає домінуючу роль держави у фінансуванні освіти через бюджетні механізми. Вона включає регулювання чисельності викладацького складу, скорочення робочого часу персоналу, а також прив'язку заробітної плати педагогів до обсягів державного фінансування та ресурсного забезпечення закладів освіти [15, с.32].

Державне фінансування науки залишається ключовим інструментом управління науково-дослідною системою, проте багато країн-членів ОЕСР здійснили реформування національних механізмів фінансування з метою адаптації до нових соціальних та економічних викликів. Було впроваджено сучасні інструменти підтримки науки, серед яких конкурсні програми на основі результатів досліджень, стимулювання партнерства з приватним сектором, створення центрів передового досвіду та програм, орієнтованих на вирішення актуальних наукових проблем. Як зазначено в Інноваційній стратегії ОЕСР [16], країни модернізують свої системи фінансування шляхом створення спеціалізованих агентств для розподілу ресурсів, розширення кола одержувачів грантів за конкурсними проектами, а також підвищення ефективності витрачання коштів шляхом чіткого визначення цілей і завдань, що сприяє покращенню якості наукової роботи та досягненню економічних і соціальних результатів.

Спрощена схема державного фінансування науки показує, що частина державних ресурсів спрямовується на інституційне фінансування безпосередньо національним організаціям-виконавцям наукових досліджень, а інша частина –

через проектне фінансування, що реалізується посередницькими структурами, такими як національні агенції. Інституційне фінансування також виділяється окремим дослідницьким колективам, які через об'єктивні причини не можуть брати участь у конкурсах, але роблять внесок у стратегічно важливі дослідження.

Частина державних коштів спрямовується за кордон – до структур ЄС або міжнародних фінансових організацій (щорічні внески до рамкових програм ЄС та міжнародних наукових програм, а також підтримка урядових міжнародних проектів). Посередницькі організації, такі як науково-дослідні ради або агентства з розвитку інновацій, здійснюють розподіл фінансування на конкретні проекти та програми, зберігаючи певну оперативну автономію навіть у межах урядових структур.

Кінцевими одержувачами коштів державного фінансування є організації-виконавці наукових досліджень – приватні підприємства, вищі навчальні заклади та державні і приватні некомерційні установи. Окрім державних ресурсів, вони також можуть отримувати фінансову підтримку від міжнародних організацій, що інвестують у наукові проекти як у країні, так і за її межами.

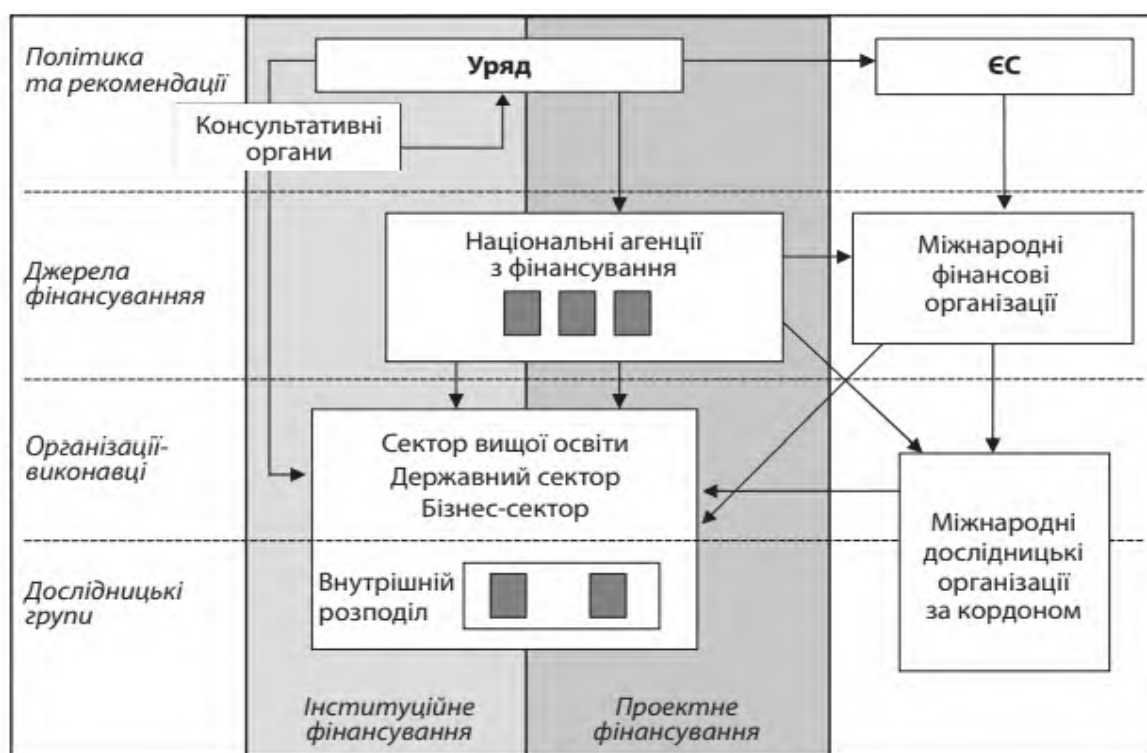

Рис.1.2. Загальна модель фінансування науки [16, с.58]

Основними методами фінансування науки, що здійснюються національними організаціями, є інституційне та проектне фінансування. Інституційне фінансування (також відоме як організаційне або базове) передбачає фінансування установ без прямого відбору конкретних проектів чи програм. У цьому випадку саме наукова установа, яка отримує кошти, має свободу вибору напрямів досліджень. Фінансування надається установі в цілому на основі загальної оцінки чисельності персоналу та рівня витрат у попередньому періоді. Інституційне фінансування призначене для підтримання дослідницької інфраструктури та системи управління, збереження організаційної структури науки, утримання та оновлення науково-дослідної бази.

Проектне фінансування передбачає виділення коштів для реалізації конкретного наукового проекту з обмеженнями щодо обсягу, термінів і бюджету. Зазвичай воно надається на основі подання проектної пропозиції, що містить докладний опис дослідження, поетапний план його виконання, наукові здобутки учасників, оцінку необхідних витрат та прогнозовані результати. Вибір проектів проводиться на конкурсній основі.

Проте Новозеландська наука перебуває на критичному етапі розвитку. Коаліційний уряд розробляє нову модель фінансування для підвищення ефективності та результативності досліджень. Група старших науковців і інженерів підготувала рекомендації для Консультативної групи наукової системи.

Дослідження розглядаються як стратегічна інвестиція у національний розвиток, а не як привілей обмеженої групи. У 2021 році загальні інвестиції уряду та промисловості Нової Зеландії становили 1,47 % ВВП, що значно нижче показників низки розвинених країн (Данія — 2,89 %, Швеція — 3,41 %). Фактичне бюджетне фінансування суттєво скоротилося через інфляційні фактори [17].

Ефективна наукова діяльність потребує кооперації всіх дослідницьких центрів та використання взаємодоповнюючих навичок. Пропонується розширити мережу Центрів передового досвіду (CoRE) з чітким мандатом

досягнення результатів у фундаментальній та прикладній науці, а також у партнерстві з промисловістю для впливу на суспільне та економічне середовище.

Посилення співпраці університетів із промисловістю можливе через промислові стипендії для аспірантів, стажування та спільні проєкти, що сприятиме інноваціям та розширенню професійних можливостей. Аналогічні програми діють у Великій Британії та Австралії.

Міжнародна інтеграція є ключовою для досліджень світового рівня. Необхідно стимулювати участь у міжнародних проєктах, пріоритетно фінансувати пропозиції з глобальною співпрацею та залучати іноземних аспірантів, забезпечуючи для них сприятливі умови навчання та працевлаштування.

Для отримання значного економічного ефекту рекомендується довгострокове фінансування досліджень, удосконалення циклів грантових програм та надання якісного зворотного зв'язку. Крім того, потрібні національні фонди для придбання дорогого дослідницького обладнання та створення інноваційних парків, що забезпечать розвиток стартапів, комерціалізацію результатів досліджень і доступ до спеціалізованої інфраструктури.

У США керівники університетів запропонували нову модель фінансування наукових досліджень, зосереджену на прозорості та підзвітності, після критики попередньої системи відшкодування непрямих витрат. Коаліція з десяти наукових та академічних асоціацій, відома як JAG, розробила план FAIR (Fiscal Accountability in Research), який покликаний підвищити ефективність використання федерального фінансування досліджень.

Непрямі витрати включають утримання будівель, комунальні послуги та дотримання правил безпеки пацієнтів, тоді як прямі витрати пов'язані безпосередньо з конкретними проєктами, наприклад зарплата дослідників. Поточна система, що ґрунтується на складних формулах та індивідуальних ставках відшкодування, забезпечує університетам середнє відшкодування близько 28 % витрат [18].

Адміністрація попереднього уряду США намагалася обмежити непрямі витрати до 15 %, що викликало критику з боку наукової спільноти. Модель FAIR пропонує новий механізм розподілу коштів, який зберігає підтримку університетських досліджень, сприяє їх стабільності та стимулює ефективне використання ресурсів. Очікується, що нова модель буде кодифікована у законодавстві або нормативних актах протягом приблизно двох років.

Міжнародна практика фінансування освіти та науки демонструє різноманітність підходів, що відображають стратегічні пріоритети держав, рівень централізації управління та економічні умови. Державне фінансування залишається ключовим інструментом підтримки наукових та освітніх установ, забезпечуючи стабільність, доступність і підвищення якості послуг. У світі застосовуються різні моделі фінансування: інституційна, орієнтована на попит, конкурсна або грантова, моделі державно-приватного партнерства, формульне фінансування за результатами, а також механізми студентських кредитів і плати за навчання. Кожна з моделей має власні переваги та обмеження.

РОЗДІЛ 2. ДІЮЧА ПРАКТИКА БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ

2.1. Склад та структура бюджетних видатків на освіту та науку

Бюджетне фінансування освіти та науки в Україні виступає основним інструментом реалізації державної політики у сфері розвитку людського капіталу, підвищення економічної конкурентоспроможності та забезпечення стабільного соціального розвитку. Бюджетні кошти спрямовуються на фінансування [19]:

- дошкільної освіти;
- загальної середньої освіти;
- професійно-технічної освіти;
- вищої освіти;
- післядипломної освіти;
- позашкільної освіти та організацію позашкільної роботи з дітьми;
- програм матеріального забезпечення навчальних закладів;
- фундаментальних та прикладних наукових досліджень у сфері освіти;
- інших закладів та заходів освітньої галузі.

Структура бюджетних видатків на освіту в Україні визначається пріоритетами державної політики та забезпеченням рівного доступу до освітніх послуг на всіх рівнях.

Для подальшого аналізу доцільно розглянути структуру видатків на освіту, що здійснювалися із зведеного бюджету України (табл. 2.1). Дослідження видатків зведеного бюджету за період 2020–2025 років свідчить, що основний акцент робиться на фінансуванні загальної середньої освіти, тоді як дошкільна, професійна та вища освіта отримують значно менші ресурси. Видатки на наукові дослідження залишаються низькими, що свідчить про необхідність посилення інвестицій у науку та розвиток інноваційного потенціалу країни.

Таблиця 2.1

Структура видатків на освіту зведеного бюджету України [20]

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Дошкільна освіта	3755 9,8	48599,5	40708,5	45281,2	50666,1	38228,7
Загальна середня освіта	1224 44,2	149990,8	145299,4	150257,5	169486,8	121866,8
Професійна (професійно-технічна) освіта	1151 5,6	14180,3	15500,3	16220,9	17281,7	12432,2
Фахова передвища та вища освіта	5340 3,3	64843,5	60737,4	61441,3	64477,5	45409,2
Післядипломна освіта	1794	1883,7	1199,5	1283,4	1421,5	809,6
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	1134 3,2	14068,2	12954,4	13597,1	15412,6	11598,4
Програми матеріального забезпечення закладів освіти	524, 7	680,5	93,3	1413,3	1478,2	1199,8
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти	1315 ,2	1746,7	1218,1	1640,1	2171,3	1605,1
Інші заклади та заходи у сфері освіти	1238 2,6	16921,1	13047,3	17504,1	26036,5	28532,5
Всього видатків	2522 83,1	1844377,7	3043499,1	4440940,2	4944026,1	3949968,6

В табл.2.2 розглянемо питому структуру даних складових в системі видатків на основі

Таблиця 2.2

Питома вага видатків на освіту зведеного бюджету України [20]

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Дошкільна освіта	14,89	15,53	14,00	14,67	14,54	14,61
Загальна середня освіта	48,53	47,93	49,97	48,68	48,64	46,57
Професійна (професійно-технічна) освіта	4,56	4,53	5,33	5,26	4,96	4,75
Фахова передвища та вища освіта	21,27	20,72	20,89	19,91	18,51	17,35
Післядипломна освіта	0,71	0,60	0,41	0,42	0,41	0,31
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	4,50	4,50	4,46	4,41	4,42	4,43
Програми матеріального забезпечення закладів освіти	0,21	0,22	0,03	0,46	0,42	0,46
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти	0,52	0,56	0,42	0,53	0,62	0,61
Інші заклади та заходи у сфері освіти	4,91	5,41	4,49	5,67	7,47	10,90

Оцінка частки видатків бюджету на освіту у загальних видатках бюджету дає змогу визна-чити пріоритетність цієї сфери в бюджетній політиці – рис.2.1.

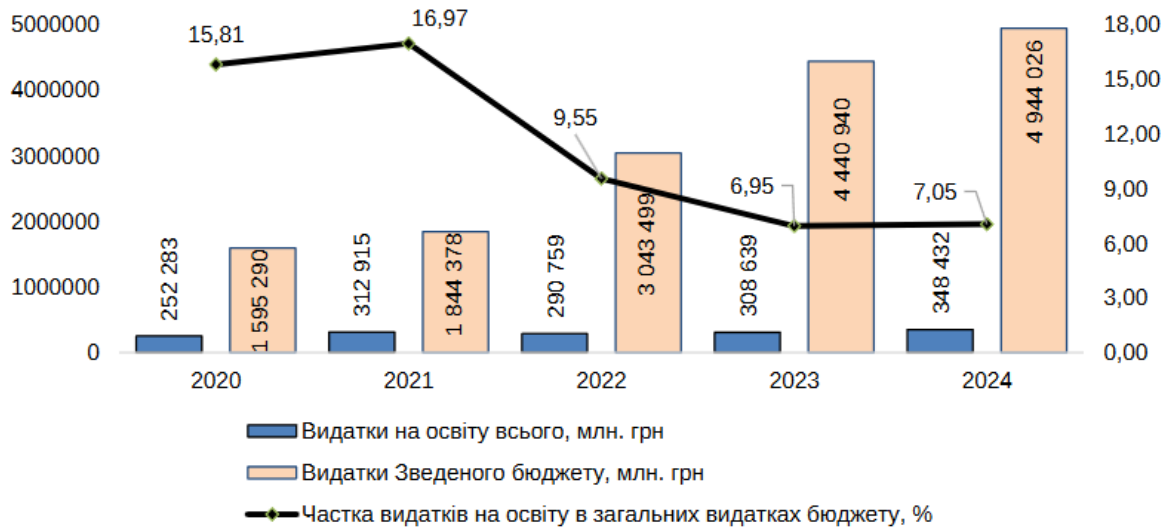

Рис.2.1. Частка видатків бюджету на освіту в загальних в Україні за 2020–2024 рр [21]

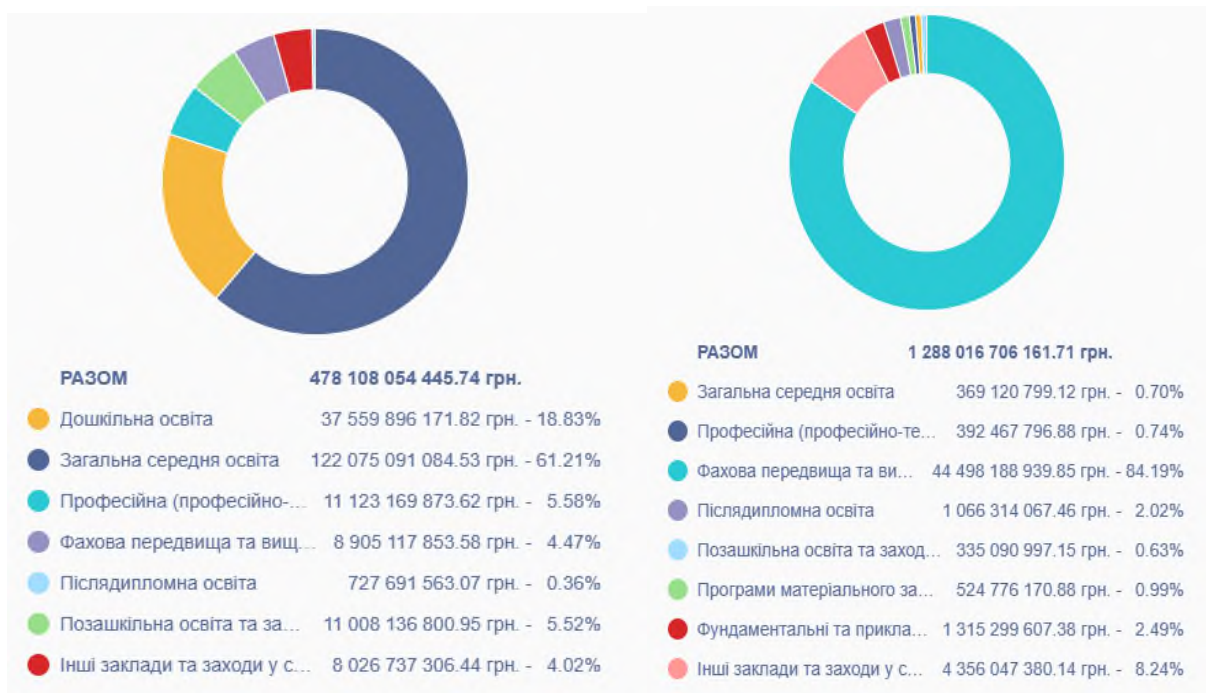
Аналіз динаміки бюджетних видатків на освіту демонструє суттєві зміни у пріоритетах державної фінансової політики під впливом війни. У 2020–2021 роках частка освіти у структурі видатків становила відповідно 15,81 % і 16,97 % — показники, характерні для мирного періоду, коли освіта визнавалася ключовим чинником розвитку людського капіталу.

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році частка видатків на освіту скоротилася до 9,55 %, попри те, що загальний обсяг фінансування зменшився лише на 7 %. У 2023 році цей показник знизився ще більше — до 6,95 %, що свідчить про різку переорієнтацію бюджетних ресурсів на потреби оборони та гуманітарної сфери.

Фінансування освіти в Україні здійснюється з двох основних джерел — державного та місцевих бюджетів. З державного бюджету покриваються витрати на утримання закладів вищої освіти державної форми власності, наукових установ, реалізацію освітніх програм загальнодержавного значення, інноваційних і науково-методичних проєктів, а також надання освітніх субвенцій місцевим бюджетам для оплати праці педагогічних працівників.

Натомість із місцевих бюджетів фінансується діяльність закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, забезпечуються поточні витрати на оплату комунальних послуг, ремонт приміщень, харчування, придбання навчальних матеріалів та обладнання. Місцева влада також може запроваджувати додаткові програми підтримки освіти, наприклад, стипендії, доплати вчителям чи оновлення матеріально-технічної бази шкіл. Такий розподіл повноважень сприяє поєднанню централізованого управління з можливістю гнучкого реагування на потреби територіальних громад, забезпечуючи ефективне використання бюджетних ресурсів та розвиток освітньої сфери.

На рис.2.2. та рис.2.3. проаналізовано динаміку зміни за 2020 і за 2024 рр.

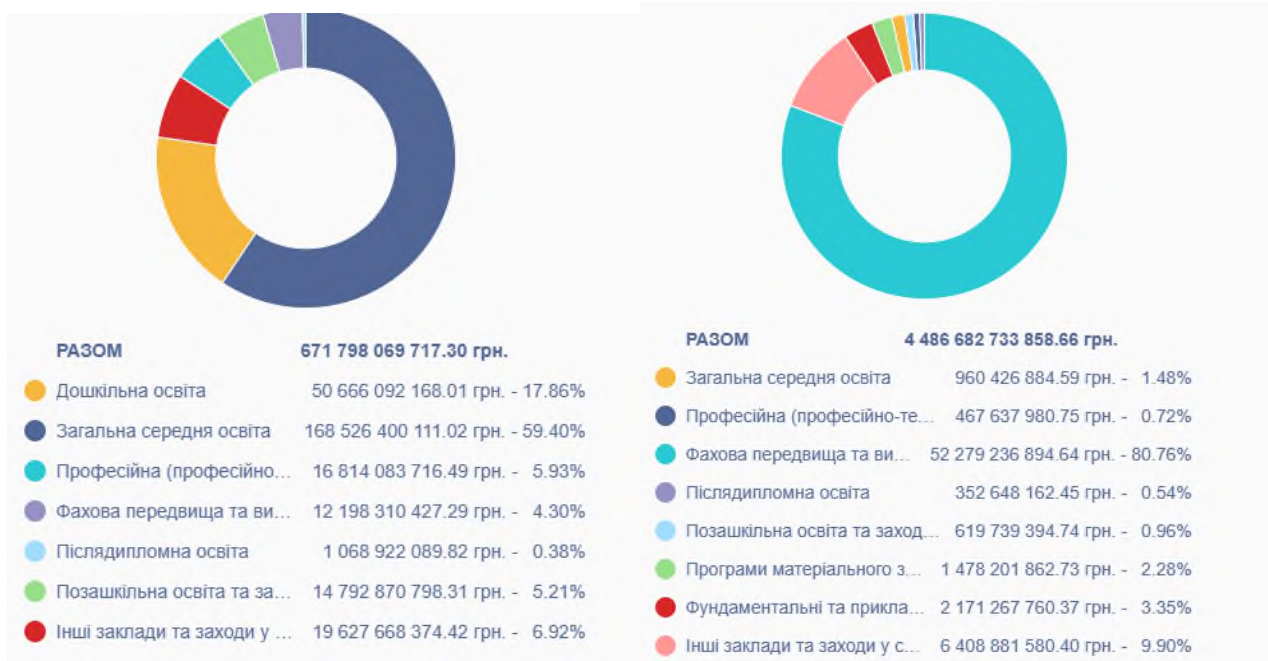

А

Б

Рис. 2.2. Видатки бюджету за 2020 рік

А) місцевого бюджету б) державного бюджету

А

Б

Рис. 2.3. Видатки бюджету за 2024 рік

А) місцевого бюджету б) державного бюджету

Зміни у видатках призвели до зміни пропорції між фінансуванням на місцевому та державному рівнях, де частка державного/місцевого бюджету (зазначити, що саме) збільшилася/зменшилася у 2024 році.

2.2. Бюджетне фінансування освіти та науки в Україні: аналіз та проблеми

Унаслідок військової агресії в Україні у 2022 році відбулося істотне скорочення фінансування освіти й науки. Видатки загального фонду державного бюджету були зменшені більш ніж на 14 млрд грн, зокрема за програмою МОН на 3,9 млрд грн, із яких 2,1 млрд грн — на підготовку кадрів закладами вищої освіти. Освітню субвенцію місцевим бюджетам скоротили на 10,8 млрд грн.

Війна також призвела до значних руйнувань освітньої інфраструктури: пошкоджено або зруйновано 3 170 об'єктів, загальні збитки склали понад 8,9

млрд дол. США, найбільше постраждали заклади вищої, середньої та дошкільної освіти [22, с. 36].

У 2022 році державні видатки на освіту скоротилися на понад 5 млрд грн (–8,35%), а місцеві — на понад 16 млрд грн (–6,76%), що свідчить про загальне зниження фінансової спроможності освітньої сфери .

Попри це, держава продовжує виділяти кошти на відновлення та безпеку освітніх закладів. У бюджеті 2023 року передбачено 1,5 млрд грн субвенції місцевим бюджетам на облаштування безпечних укриттів у школах. Додатково ЄС надав 10 млн євро, а Південна Корея — 4 млн дол. США для підтримки дистанційного навчання та забезпечення технікою.

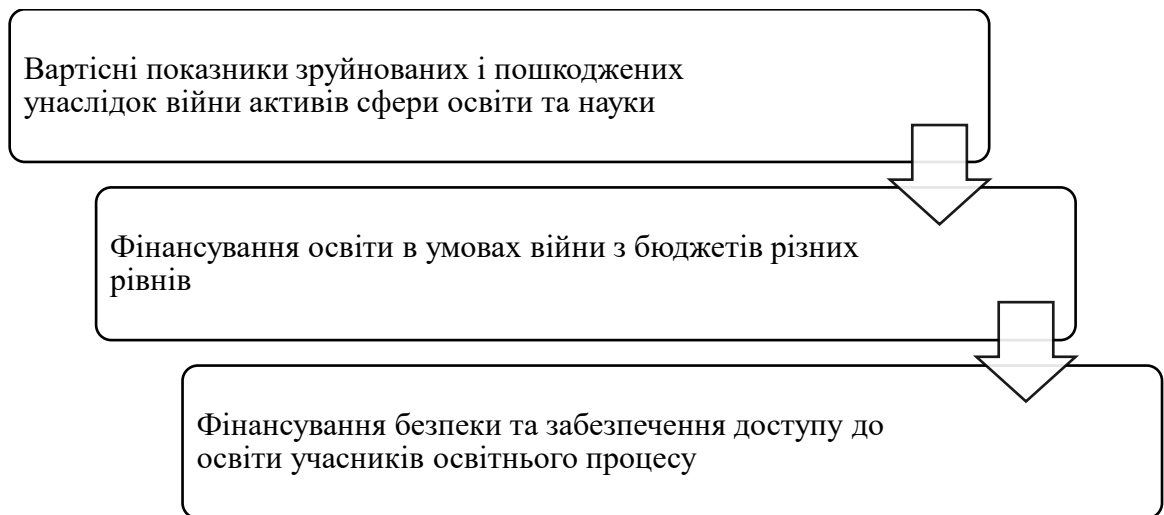

Рис. 2.4. Особливості бюджетного фінансування в умовах війни [23]

У 2024 році фінансування освітньої галузі України досягло 348,4 млрд грн, з яких 172,0 млрд грн було спрямовано з державного бюджету разом із міжбюджетними трансфертами [24]

Основні напрями розподілу коштів виглядали таким чином:

- 100,9 млрд грн – освітня субвенція на оплату праці педагогів, завдяки якій понад 460 тис. учителів отримували заробітну плату;
- 46 млрд грн – підтримка системи вищої освіти, включно з грантами держави для 13 тис. студентів на суму 143,9 млн грн;
- 1,4 млрд грн – видання та закупівля 8,944 млн примірників підручників, зокрема для учнів 7-х і 11-х класів та дітей з особливими освітніми потребами;

- 1,3 млрд грн – облаштування укриттів у школах прифронтових областей (62 заклади у Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Сумській, Харківській, Херсонській та Чернігівській);
- 1,1 млрд грн – організація безкоштовного харчування для понад 1 млн учнів початкових класів;
- 1,3 млрд грн – розвиток реформи «Нова українська школа», спрямованої на підвищення якості освіти;
- 1,0 млрд грн – закупівля 417 шкільних автобусів для перевезення учнів;
- 829,6 млн грн – оновлення матеріально-технічної бази харчоблоків у 173 закладах освіти;
- 522,1 млн грн – створення 88 навчально-практичних центрів сучасної професійної освіти;
- 286,1 млн грн – державна підтримка дітей з особливими освітніми потребами, завдяки якій понад 48 тис. учнів отримали психолого-педагогічні та корекційні послуги. Таким чином, у 2024 році бюджетне фінансування освіти в Україні було спрямоване насамперед на забезпечення оплати праці педагогів, модернізацію освітньої інфраструктури, розвиток інклюзивного навчання та підвищення якості освітнього процесу.

Таблиця 2.3.

Виконання плану фінансування видатків бюджету на освіту та науку в Україні за 2020-2025 роки, млн. грн. Зведений бюджет

Роки	Уточнений річний план	Виконано за період	Виконання до уточнення річного плану,%
2020	272 448 401 660.14	252 283 146 412.87	92.59
2021	331 328 753 297.95	312 914 550 564.86	94.44
2022	331 732 667 882.81	290 758 467 819.05	87.64
2023	341 814 900 867.52	308 638 891 194.73	90.29
2024	385 564 946 669.04	348 432 388 206.03	90.36
2025 (січень-вересень)	417 832 605 956.65	261 682 454 552.51	62.62

Виконання плану фінансування видатків зведеного бюджету на освіту та науку в Україні протягом 2020–2024 років коливалося в межах 87–94%, демонструючи, що заплановані асигнування не були освоєні у повному обсязі.

Найнижчий показник виконання річного плану було зафіксовано у 2022 році (87,64%), тоді як найвищий рівень освоєння коштів спостерігався у 2021 році (94,44%)

Таблиця 2.4

Виконання плану фінансування видатків державного бюджету на освіту та науку в Україні

Роки	Початковий річний план	Уточнений річний план	Виконано за період	Виконання до уточнення річного плану, %
2020	55 880 668 700.00	59 253 851 325.76	52 857 305 758.86	89.20
2021	64 290 845 300.00	70 427 635 447.59	63 837 123 982.88	90.64
2022	71 653 571 100.00	70 199 083 806.94	58 508 068 341.58	83.34
2023	66 336 674 900.00	74 555 006 281.21	60 452 218 447.52	81.08
2024	68 490 314 000.00	78 196 459 060.27	64 738 040 520.67	82.78
2025 (січень-вересень)	71 237 063 600.00	78 828 131 519.96	45 920 300 750.64	58.25

Протягом 2020–2021 років виконання плану видатків з державного бюджету на освіту та науку трималося на рівні близько 90%, тоді як у 2022–2024 роках цей показник суттєво знизився, коливаючись у межах 81–83%. Найнижче виконання річного уточненого плану було зафіксовано у 2023 році (81,08%), що свідчить про загальну тенденцію до погіршення рівня освоєння державних коштів у цій сфері.

Таблиця 2.5

Виконання плану фінансування видатків місцевого бюджету на освіту та науку в Україні за 2020-2025 роки

Роки	Початковий річний план	Уточнений річний план	Виконано за період	Виконання до уточнення річного плану, %
2020	255 892 575 707.38	260 901 117 850.36	249 077 426 581.98	95.46
2021	255 892 575 707.38	260 901 117 850.36	249 077 426 581.98	95.46
2022	262 030 700 489.26	261 533 584 075.87	232 250 399 477.47	88.80
2023	260 256 982 998.56	267 259 894 586.31	248 186 672 747.21	92.86
2024	298 483 345 476.83	307 368 487 608.77	283 694 347 685.36	92.29
2025 (січень-вересень)	328 937 041 882.87	339 004 474 436.69	215 762 153 801.87	63.64

Виконання плану видатків з місцевих бюджетів на освіту та науку протягом 2020–2021 років було високим (95,46%), але у наступні роки (2022–2024) воно знизилося, коливаючись у діапазоні 88–93%, що вказує на деяке погіршення освоєння коштів на регіональному рівні. Незважаючи на загальне зниження, рівень освоєння коштів місцевими бюджетами залишається вищим, ніж у державному бюджеті за аналогічний період, а обсяги виконання у 2023–2024 роках повернулися до позначки вище 92%.

Бюджетне фінансування продовжує залишатися ключовим інструментом реалізації науково-технічної політики в економічно розвинених країнах та основним способом прямої державної підтримки розвитку науково-технологічної сфери. У 2024 році загальні видатки державного бюджету України на фінансування науки за 41 бюджетною програмою та 20 головними розпорядниками склали 13 324,36 млн грн, з яких із загального фонду профінансовано 10 094,74 млн грн (75,76 %), а із спеціального фонду – 3 229,62 млн грн (24,24 %). Аналіз структури розподілу цих коштів показує, що найбільша частка фінансування зосереджена у семи головних розпорядників, на яких припадає 95,73 % загальної суми видатків.

У 2025 році Верховна Рада України затвердила Державний бюджет, у якому спостерігається суттєве зростання фінансування освітньої та наукової сфер. Загальні видатки на освіту і науку протягом останніх двох років збільшилися на 35% — із 143,4 млрд грн до 194,3 млрд грн. Така тенденція свідчить про збереження пріоритетності інвестицій у розвиток людського капіталу та освітню інфраструктуру навіть в умовах економічних викликів [25].

Значну увагу приділено забезпеченню безпечних умов навчання: на облаштування укриттів у школах передбачено 6,2 млрд грн, що у чотири рази перевищує обсяги фінансування 2024 року. Це дозволить розширити можливості для очного навчання та гарантувати безпеку дітей у закладах освіти. Крім того, на закупівлю шкільних автобусів виділено 1,6 млрд грн.

Важливим напрямом залишається реалізація реформи «Нова українська школа», фінансування якої у 2025 році зросло майже на 50% і становить 2,15

млрд грн (порівняно з 1,5 млрд грн у 2024 році). Ці кошти спрямовуються на придбання сучасного навчального обладнання, вдосконалення освітнього середовища та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Для підтримки професійно-технічної та фахової передвищої освіти передбачено 540 млн грн субвенції на створення навчально-практичних центрів, лабораторій і майстерень у коледжах. Загальні видатки на систему фахової передвищої та вищої освіти становлять 55,6 млрд грн, що забезпечує стабільність у фінансуванні університетів і коледжів.

На наукову діяльність у 2025 році передбачено 3,3 млрд грн, що спрямовується на реалізацію наукових програм, інноваційних досліджень і підтримку наукових установ.

Додатково у бюджеті з'явилися нові статті витрат:

- 2,83 млрд грн — на організацію харчування учнів початкових класів;
- 960 млн грн — на модернізацію харчоблоків;
- 500 млн грн — на заходи протипожежного захисту у школах (уперше включено до бюджету);
- 12 млрд грн — на підвищення заробітної плати педагогам (доплати у розмірі 1000 грн з 1 січня та 2000 грн з 1 вересня 2025 року).

Отже, державна політика у сфері бюджетного фінансування освіти та науки у 2025 році спрямована на підвищення якості навчального процесу, модернізацію освітньої інфраструктури та стимулювання професійної діяльності педагогів, що забезпечує основу для сталого розвитку освітньої системи України.

У 2026 році передбачається суттєве зростання бюджетних асигнувань на освіту та інші соціально значущі сфери. Згідно з урядовим проектом Державного бюджету України на 2026 рік, який внесено до Верховної Ради, загальний обсяг видатків становитиме 4,8 трлн грн, що більш ніж утричі перевищує рівень видатків, характерний для довоєнного періоду.

Порівняння видатків бюджету 2025 і 2026, тис грн				
	2025	Проект 2026	Різниця	Різниця у відсотках
Національна академія медичних наук України	1 560 653,6	6 742 515,9	5 181 862,3	332%
Міністерство енергетики України	6 795 189,5	20 018 617,3	13 223 427,8	195%
Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України	31 043 026,0	68 364 550,9	37 321 524,9	120%
Міністерство у справах ветеранів України	11 819 639,8	17 906 215,6	6 086 575,8	51%
Офіс Військового омбудсмана	37 443,3	55 743,2	18 299,9	49%
Міністерство фінансів України	592 406 522,3	880 422 589,9	288 016 067,6	49%
Міністерство культури та інформаційної політики України	11 164 529,4	15 843 191,7	4 678 662,3	42%
Міністерство освіти і науки України	197 335 163,9	257 369 487,4	60 034 323,5	30%
Державне бюро розслідувань	3 829 367,7	4 712 579,6	883 211,9	23%
НКРЕКП	875 846,7	1 069 427,2	193 580,5	22%
Міністерство цифрової трансформації України	8 594 025,0	10 162 635,1	1 568 610,1	18%
Національне антикорупційне бюро України	2 179 466,6	2 547 607,4	368 140,8	17%
Міністерство юстиції України	20 451 344,3	23 886 186,0	3 434 841,7	17%
Управління справами Апарату Верховної Ради України	3 144 284,2	3 655 303,1	511 018,9	16%
Вища рада правосуддя	371 847,1	430 291,1	58 444,0	16%
Міністерство охорони здоров'я України	222 445 560,0	254 846 263,9	32 400 703,9	15%
Міністерство економіки України	43 644 049,4	49 428 123,2	5 784 073,8	13%
Міністерство молоді та спорту України	6 024 486,5	6 671 160,9	646 674,4	11%
Міністерство соціальної політики України	424 017 790,2	467 220 063,6	43 202 273,4	10%
Офіс Генерального прокурора	16 932 416,2	18 614 926,2	1 682 510,0	10%
Національна академія наук України	7 400 262,2	8 095 388,8	695 126,6	9%
Національне агентство з питань запобігання корупції	1 361 088,8	1 483 654,5	122 565,7	9%
Господарсько-фінансовий департамент Секретаріату Кабінету Міністрів України	12 568 785,7	13 555 854,8	987 069,1	8%

Рис.2.5. Місце видатків Міністерства освіти та науки [26]

Витрати на науково-технічну діяльність у відсотках до ВВП (наукоємність ВВП), за даними Держстату, демонструють зниження протягом останніх 11 років. Найнижчі значення спостерігалися у 2022–2023 роках і становили 0,33 %, тоді як у 2024 році відбулося незначне зростання до 0,37 %.

Рис. 2.6 Динаміка наукоємності ВВП в Україні, % [27]

У 2020–2024 роках структура фінансування досліджень і розробок (ДіР) в Україні зазнала суттєвих змін під впливом війни, релокації підприємств та зростання ролі держави. У 2022 р. обсяг витрат на ДіР зменшився на 18,4 %, а частка державного фінансування зросла до 64,2 %. У 2023–2024 рр. спостерігалося поступове відновлення — видатки збільшилися на 24,7 % та 32,7 % відповідно.

Таблиця 2.6

Розподіл витрат на наукові дослідження і розробки в Україні за джерелами фінансування, 2020–2024 рр. [29]

Рік	Витрати на наукові ДіР, усього, млн грн	Власні кошти організації, %	Держ. сектор, %	у т.ч. кошти держ. бюджету, %	Підприємницький сектор, %	Сектор вищої освіти, %	Приватні некомерційні організації, %	Іноземні джерела, %	Інші джерела, %
2020	21 784,5	20,1	45,8	40,6	13,5	0,2	0,1	19,5	0,8
2021	20 973,8	19,2	46,3	41,1	13,9	0,1	0,0	19,7	0,7
2022	17 117,8	9,8	66,6	64,2	11,8	—	—	10,8	0,7
2023	21 348,1	27,8	43,1	37,5	11,5	0,1	0,0	16,4	1,0
2024	28 328,2	30,6	40,8	38,5	11,6	0,1	0,0	15,9	1,0

Частка витрат на фундаментальні наукові дослідження на початку 2010-х років утримувалася на стабільно високому рівні — 26–27 % від загального обсягу видатків на дослідження і розробки (ДіР). У 2019 році цей показник дещо знизився до 19,3 %, а до передвоєнного 2021 року зріс до 24,6 %. У 2023–2024 роках витрати на фундаментальні дослідження становили 20,7 % та 20,6 % відповідно, що було зумовлено значними руйнуваннями майна наукових установ академій наук України та скороченням чисельності штатних працівників. Згідно зі звітом ЮНЕСКО «Аналіз шкоди українській науці від війни та її наслідки», приблизно 12 % українських науковців та викладачів вишів були змушені

виїхати за кордон або переселитися всередині країни, а близько 30 % наукових працівників працювали дистанційно [30].

Рис.2.7. Розподіл загальних витрат на ДіР за видами робіт у 2010-2024 рр [29]

У 2024 році загальні видатки державного бюджету України на фінансування наукової сфери за 41 бюджетною програмою та 20 головними розпорядниками склали 13 324,36 млн грн, з яких 10 094,74 млн грн (75,76 % від загальної суми) профінансовано з загального фонду, а 3 229,62 млн грн (24,24 %) – із спеціального фонду. Порівняно з 2023 роком, обсяг фінансування науки зріс на 9,41 %, що здебільшого пов'язано з підвищенням видатків загального фонду на 18,43 %, тоді як витрати спеціального фонду скоротилися на 11,63 %.

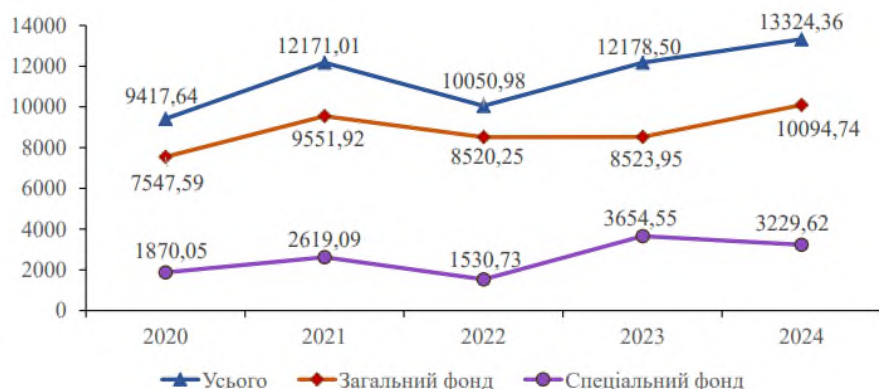

Рис.2.8. Динаміка фінансування наукової сфери України за рахунок загального та спеціального фондів державного бюджету, млн грн

Аналіз структури розподілу фінансування наукової сфери за головними розпорядниками показує, що найбільші суми видатків сконцентровані у семи розпорядників, на яких припадає 95,73 % від загального обсягу фінансування, що становить 13 324,36 млн грн.

Таблиця 2.7.

Бюджетне фінансування наукової сфери у розрізі головних розпорядників [29]

Найменування головного розпорядника	Обсяг видатків державного бюджету на наукову сферу, млн грн	У тому числі, млн грн	% у загальному обсязі видатків
	Усього	Загальний фонд	Спеціальний фонд
Національна академія наук України (НАН)	7028,90	5628,58	1400,32
Міністерство освіти і науки України (МОН)	2641,65	2191,26	450,39
Національна академія аграрних наук України (НААН)	1703,80	710,00	993,80
Національна академія медичних наук України (НАМН)	597,63	535,76	61,87
Міністерство аграрної політики та продовольства України	368,88	186,19	182,69
Національна академія педагогічних наук України (НАПН)	272,60	256,14	16,46
Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ)	140,93	59,35	81,58
Інші головні розпорядники	569,97	527,46	42,51
Разом	13324,36	10094,74	3229,62

За напрямками бюджетного фінансування наукової сфери у 2024 р. видатки загального фонду розподілені таким чином – рис.2.9

Рис.2.9. Розподіл видатків загального фонду на наукову сферу за напрямами бюджетного фінансування, млн грн (%) [29]

Ключові проблеми бюджетного фінансування освіти та науки в Україні :

1. Низька ефективність видатків — витрати значні, але їх використання часто не відповідає сучасним вимогам через недостатню підтримку наукової діяльності, нераціональне розподілення ресурсів і слабку інтеграцію в світовий академічний простір.

2. Законодавчі акти регулюють фінансування освіти лише на загальному рівні. Наприклад, відсутні чітко встановлені процедури та порядок отримання бюджетних кредитів, через що звичайні громадяни не мають можливості самостійно ознайомитися з цим процесом.

3. Недостатньо конкретно визначені цілі державного фінансування освіти. Це пов'язано з тим, що підходи до проблем освіти часто базуються не на пріоритеті забезпечення її якості, а на обговоренні соціальних аспектів та кількісних показників, таких як кількість державних місць у навчальних закладах. У результаті фінансування здебільшого спрямоване на підтримку

існуючих кількісних параметрів освітньої сфери, тоді як актуальним завданням є перехід до спрямування коштів на підвищення якості освіти [31].

4. Систематичне зниження частки видатків на освіту та науку у відношенні до ВВП або загальних бюджетних видатків, що свідчить про недостатність ресурсів.

5. Дефіцит приватних та альтернативних джерел фінансування — залежність від державного бюджету, недостатнє залучення бізнес-сектору та благодійних фондів [32].

6. Нерівномірність фінансування різних ланок освіти та науки — наприклад, більша частка коштів йде на певні установи, тоді як інші залишаються в умовах недостатньої підтримки.

Бюджетне фінансування освіти та науки в Україні є ключовим інструментом розвитку людського капіталу та економічної конкурентоспроможності. Пріоритети держави зосереджені на загальній середній освіті, оплаті праці педагогів, модернізації шкіл, розвитку вищої та професійно-технічної освіти, а також підтримці наукових досліджень. Війна призвела до скорочення видатків, руйнування інфраструктури та зміни пропорцій між державним і місцевим фінансуванням. Виконання бюджетних планів у 2020–2024 рр. коливалося в межах 87–95%. Основні проблеми включають низьку ефективність використання коштів, недостатню підтримку науки, нерівномірність фінансування та залежність від державного бюджету. У 2025 році спостерігається зростання фінансування освіти та науки, спрямоване на підвищення якості освіти, безпеку навчання, розвиток інфраструктури та стимулювання педагогів.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід фінансування науки і освіти та можливості його запровадження в Україні

Система фінансування науки і освіти у Сполучених Штатах Америки вважається однією з найефективніших і найзбалансованіших у світі. Вона базується на поєднанні державних і приватних джерел фінансування, що забезпечує сталий розвиток інноваційної екосистеми країни.

Основна особливість американської моделі полягає у високій частці приватного сектора у фінансуванні досліджень та розробок (R&D): бізнес забезпечує близько 75 % загальних витрат, тоді як федеральний уряд фінансує близько 18 % наукових досліджень/Такий підхід сприяє стабільній інноваційній динаміці, ефективній комерціалізації результатів досліджень і посиленню партнерства між університетами, державою та промисловістю.

Державне фінансування у США спрямовується переважно на базові та прикладні дослідження, які виконуються у провідних університетах і наукових центрах. Згідно з даними USAFacts (2024), у 2023 фінансовому році університети США отримали 59,6 млрд доларів США у вигляді федеральних грантів і контрактів, з яких 33,9 млрд доларів було спрямовано на біомедичні науки, а 10,9 млрд доларів — на інженерні напрями. Ключову роль у цьому процесі відіграє Міністерство освіти США (U.S. Department of Education), бюджет якого у 2024 фінансовому році становив приблизно 268,4 млрд доларів США, або близько 4 % загальних федеральних видатків [33].

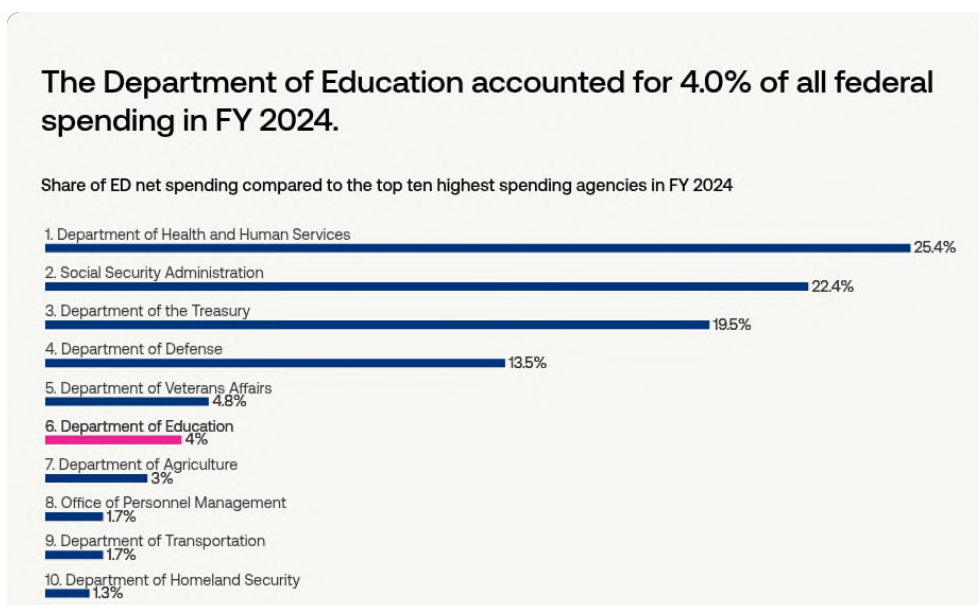

Рис. 3.1. Частка чистих витрат на освітній розвиток порівняно з десятьма установами з найбільшими витратами у 2024 фінансовому році [34]

Міністерство координує діяльність освітніх установ, розподіляє ресурси на підтримку державних і місцевих систем освіти, забезпечує доступність освіти через систему грантів і студентських кредитів, а також реалізує програми підтримки інклюзивної освіти. Федеральні витрати можуть з часом змінюватися через зростання населення, зміни в політиці та програмах, а також нові проблеми, які необхідно вирішити.

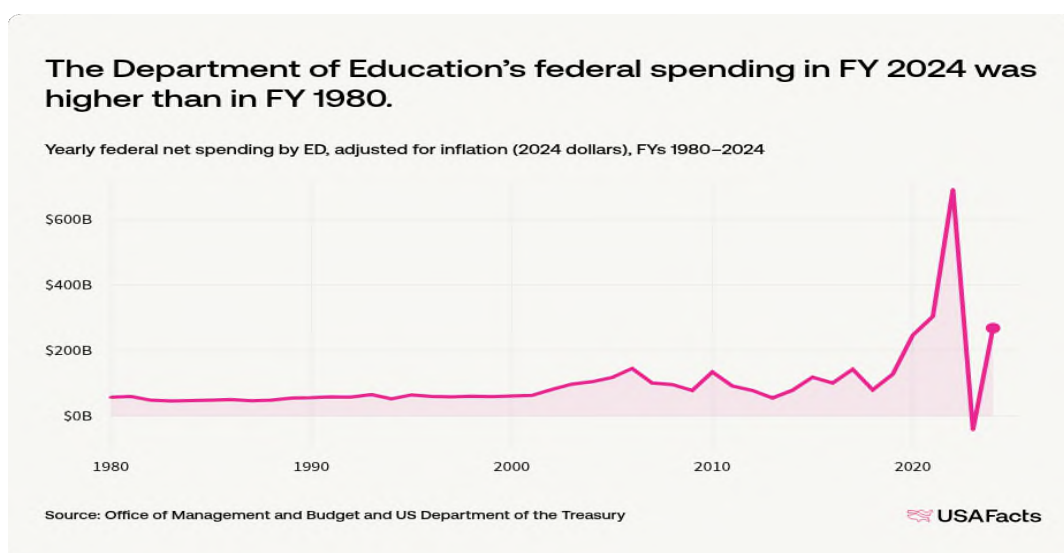

Рис.3.2. Річні чисті федеральні витрати за ED, скориговані з урахуванням інфляції (долари 2024 року), фінансові роки 1980–2024 [34]

З урахуванням інфляції федеральні витрати Міністерства освіти зросли з 56,9 мільярда доларів у 1980 році до 268,4 мільярда доларів у 2024 році. З 1980 року витрати Міністерства освіти зросли на 371,6%, тоді як загальні витрати зросли на 193,7%. Витрати департаменту зросли більше, ніж загальні витрати, а це означає, що частка департаменту у федеральному бюджеті збільшилася. У 2024 році на Департамент освіти припадало 4% усіх федеральних витрат. Це на 2,3 процентних пункти більше, ніж у 2014 році, і на 1,5 пункти більше, ніж у 1980 році.

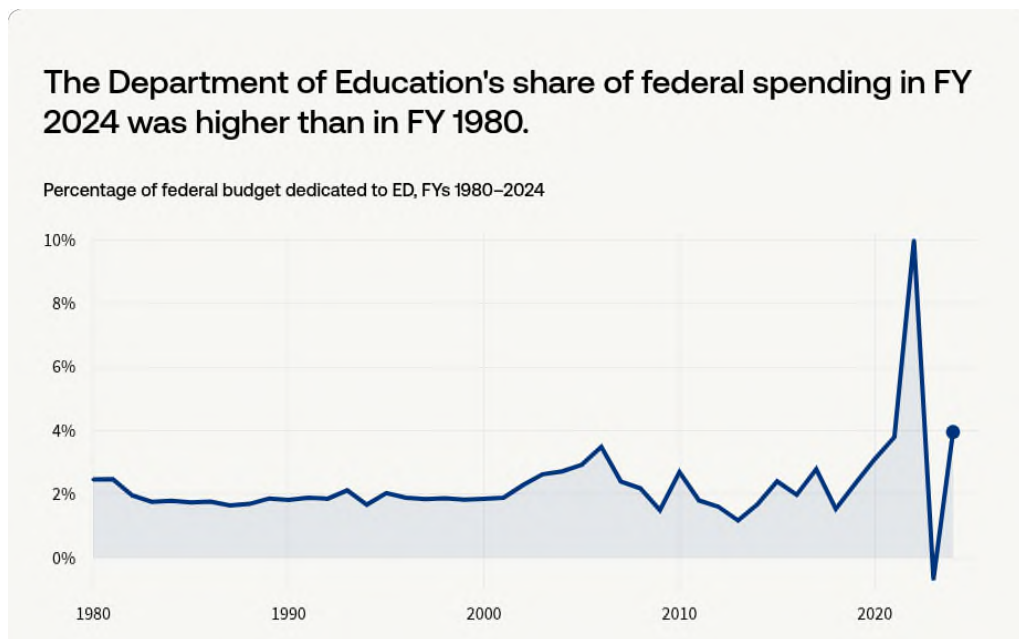

Рис.3.3. Відсоток федерального бюджету, виділеного на освіту, фінансові роки 1980–2024 [34]

У 2024 фінансовому році підрозділами Міністерства освіти з найбільшими витратами були Управління федеральної допомоги студентам, Управління початкової та середньої освіти та Управління спеціальної освіти та реабілітаційних послуг.

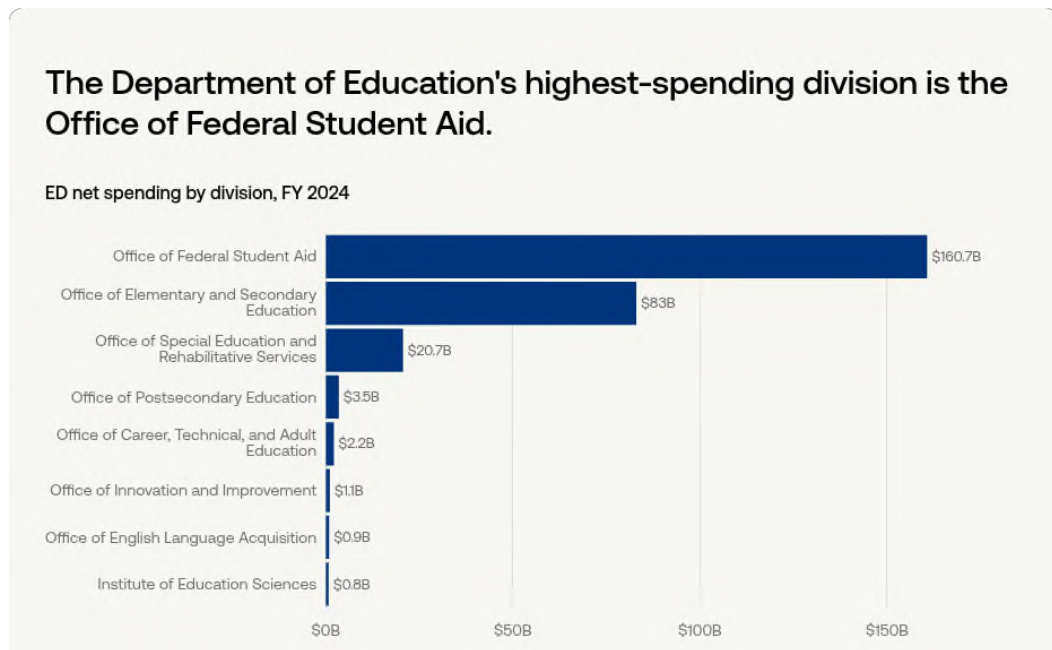

Рис.3.4. Чисті витрати ED за підрозділами

Крім того, Міністерство освіти (ED) – це лише один із федеральних органів, що підтримують студентів. Інші установи, включаючи Міністерство внутрішніх справ, Міністерство сільського господарства та навіть Міністерство у справах ветеранів, підтримують студентів, переважно за рахунок фінансування або спеціалізованих програм. Інститут педагогічних наук фінансує дослідження в галузі освіти та поширює результати та статистику щодо освіти в США.

Законодавча база відіграє вагомую роль у формуванні стимулів до інновацій. Зокрема, закон Bayh–Dole Act (1980) надає університетам і науковим установам право зберігати інтелектуальну власність на розробки, створені за державні кошти, що стимулює розвиток стартапів і технологічних кластерів.

У 2022 році витрати на НДДКР у США до ВВП становили 3,43% (порівняно з 2,67% у 2012 році), що відображає зростаючу роль бізнес-сектору: його частка у ВВП зросла з 1,70% у 2012 до 2,59% у 2023 році. Водночас частка федерального фінансування НДДКР у ВВП зменшувалася: з піку 1,86% у 1964 році до 0,63% у 2023 році. У 1964 році бізнес фінансував 31% внутрішніх НДДКР, а у 2023 році – 75%. Федеральні інвестиції у фундаментальні дослідження та наукову інфраструктуру дають високу економічну віддачу – за

оцінками Федерального резервного банку Далласа, рентабельність невоєнних державних досліджень становить 140–210%, що підтверджує їх стратегічну роль для економічного розвитку США. [36].

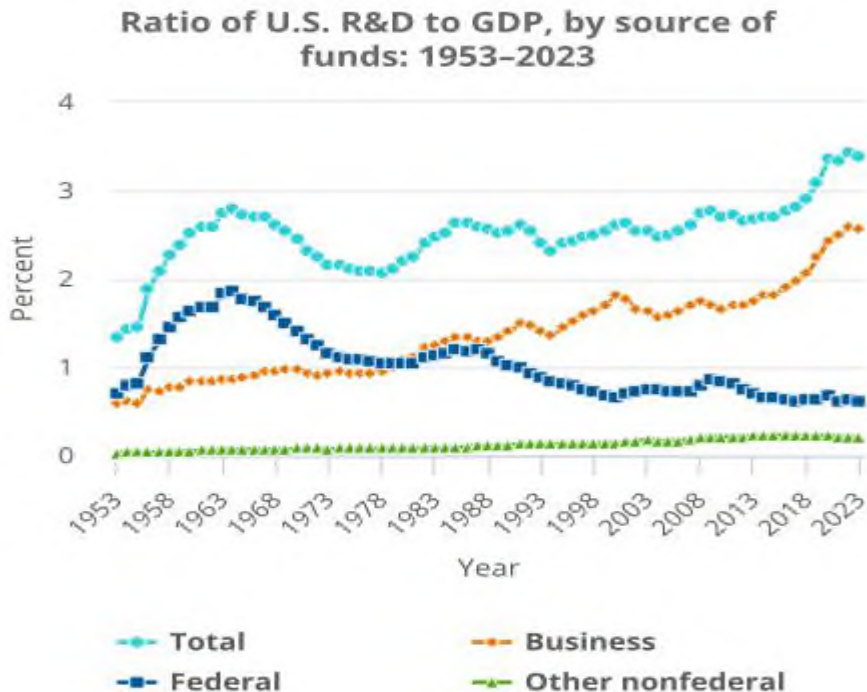

Рис.3.5. Витрати на дослідження та розробки в США за джерелами фінансування [35]

Для України досвід Сполучених Штатів є надзвичайно показовим. По-перше, варто поєднувати державне фінансування фундаментальної науки з механізмами стимулювання приватного сектору до інвестицій у прикладні дослідження. По-друге, доцільно створити правові умови для комерціалізації результатів досліджень, аналогічні до американського закону Bayh–Dole. По-третє, стратегічним напрямом має стати розвиток наукової інфраструктури відкритого доступу — лабораторій, інноваційних хабів та дослідницьких платформ, які можуть використовувати як державні, так і приватні інституції.

Система фінансування науки та освіти в Швеції вирізняється високою концентрацією державних ресурсів, партнерством із приватним сектором та акцентом на інноваціях. Вона поєднує сильну державну базу із активною участю бізнес-сектора і створенням сприятливих умов для досліджень і розвитку.

Основною особливістю шведської моделі є висока державна участь у фінансуванні освіти, при цьому приватний сектор також відіграє значну роль в R&D. За даними OECD (2025), у Швеції 99,8 % фінансування для рівнів початкової та середньої освіти забезпечується державою, що перевищує середній показник OECD (~ 90 %) [37].

В еквіваленті доларів США, перерахованих за паритетом купівельної спроможності (ГПС), витрати на освітні заклади

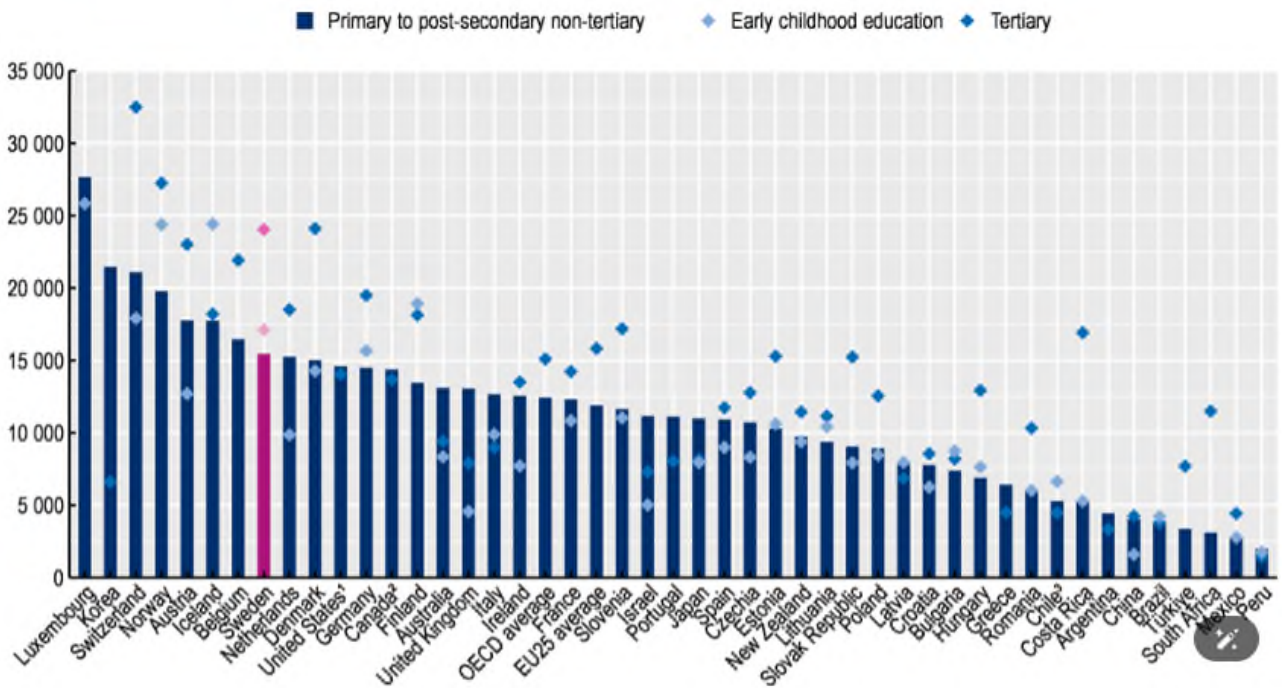

Рис.3.6. Порівняльна діаграма витрат на освіту за рівнями навчання у країнах ОЕСР (OECD)

Очікується, що у 2025 році державні асигнування на дослідження та розробки становитимуть 48,8 млрд шведських крон, що відповідає 3,39% від загального бюджету центрального уряду. Найбільше в результаті прийняття нового закону про дослідження та інновації зростають кошти на дослідження та розробки в рамках витрат на освіту та академічні дослідження.

Статистика щодо асигнувань державного бюджету на дослідження та розробки (GBARD) дає попереднє уявлення про обсяг та напрямок державної підтримки досліджень та розробок. За оцінками Статистичного управління Швеції (SCB), у 2025 році з центрального урядового бюджету буде виділено 48,8

млрд шведських крон на дослідження та розробки, що приблизно на 2,4 млрд шведських крон або 5 відсотків більше, ніж у 2024 році за поточними цінами

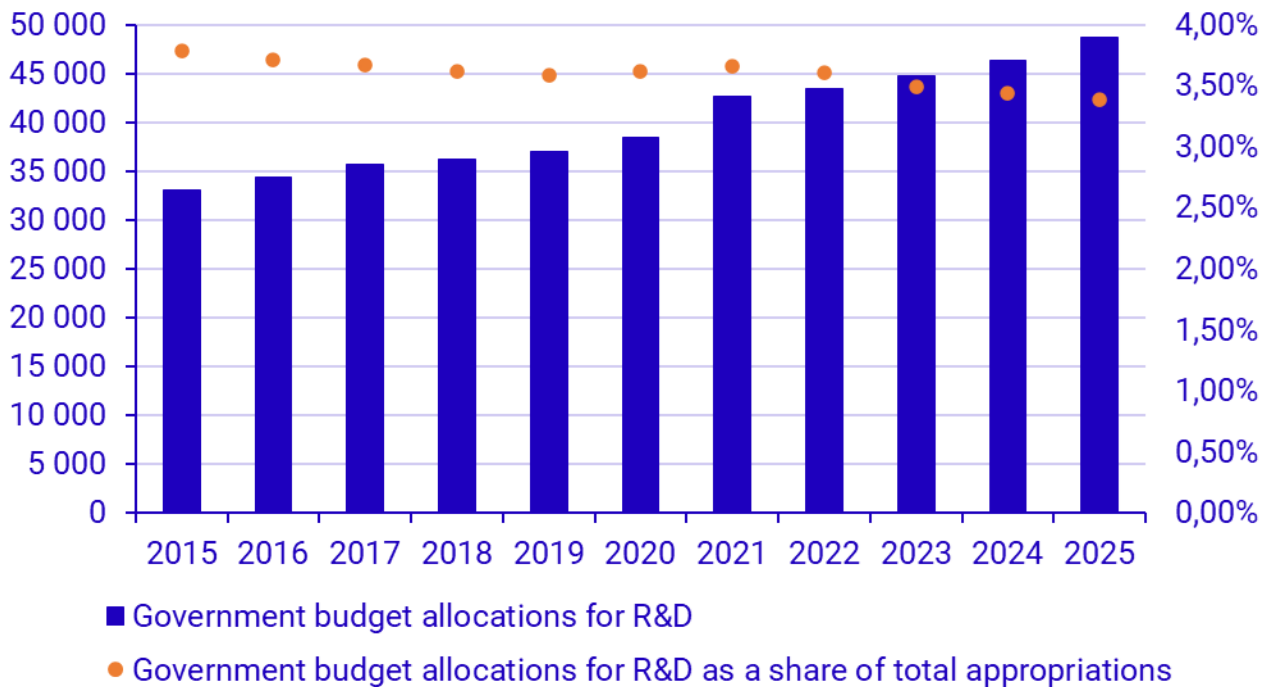

Рис. 3.7. Бюджетні асигнування на дослідження та розробки в мільйонах шведських крон та як частка від загальних асигнувань, 2015–2025 рр., поточні ціни [38]

У 2025 році державні видатки на освіту та академічні дослідження у Швеції склали 32,4 млрд шведських крон (66% усіх бюджетних асигнувань на НДДКР), що на 1,6 млрд більше ніж у 2024 році, головно завдяки збільшенню грантів вищим навчальним закладам, Шведській дослідницькій раді та Національному космічному агентству. Прямі асигнування університетам зросли на 987 млн крон, з яких 335 млн – цільові гранти на підтримку відмінних досліджень. При цьому близько 70% усіх досліджень фінансує бізнес-сектор, що сприяє впровадженню результатів у виробництво та технології.

Для України шведський досвід є корисним з кількох аспектів. По-перше, важливо зберігати високий рівень державного фінансування освіти, що гарантує рівний доступ до навчання та стабільність системи. По-друге, необхідно розвивати партнерство держави, університетів та бізнесу у сфері досліджень, як

це реалізовано в Швеції. По-третє, варто впроваджувати механізми прямого фінансування університетів і дослідницьких інституцій, що підвищують гнучкість і ефективність витрат.

Система фінансування освіти і науки у Фінляндії є однією з найефективніших у світі та ґрунтується на принципі рівного доступу, державної відповідальності та довгострокового інвестування у людський капітал. Освіта у Фінляндії розглядається не як витрата, а як суспільна інвестиція, спрямована на сталий розвиток, інновації та соціальну згуртованість.

За даними ОЕСД, видатки Фінляндії на освіту становлять приблизно 5,2–5,4 % ВВП, що перевищує середній показник серед країн ОЕСР (~4,9 %). Близько 97 % фінансування освіти забезпечується державними коштами (уряд, муніципалітети та регіони), що гарантує безоплатність навчання від початкової до вищої освіти.

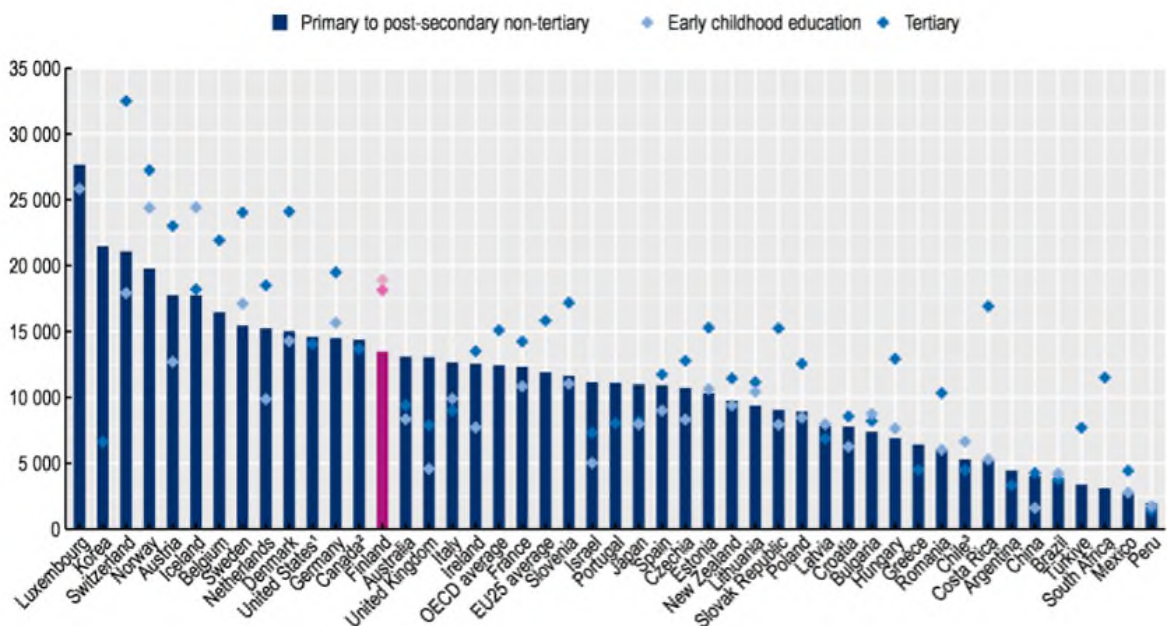

Рис.3.8. Порівняльна діаграма витрат на освіту за рівнями навчання у країнах ОЕСР (OECD) [41]

Видатки на освіту у Фінляндії склали загалом 14,6 мільярда євро, що дещо більше, ніж у попередньому році. Загальношкільна освіта становила найбільшу частку приблизно шести мільярдів євро поточних витрат на освіту. Витрати на

університетську освіту та дослідження становили близько 2,8 мільярда євро, тоді як витрати на професійну освіту склали 2,1 мільярда євро.

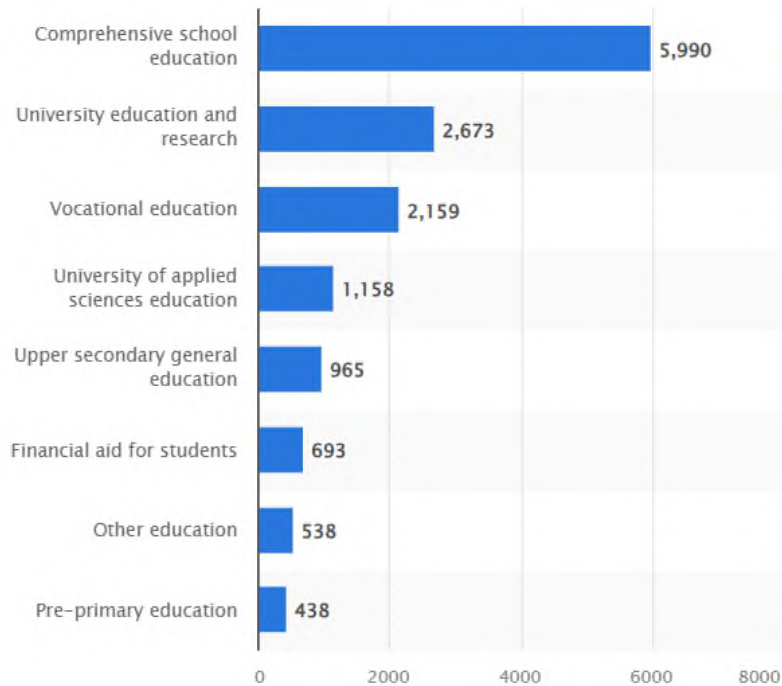

Рис.3.9. Витрати на систему освіти у Фінляндії у 2024 році за типом освіти(у мільйонах євро) [39]

Хоча вищі навчальні заклади є незалежними юридичними особами, основне фінансування здійснюється з державного бюджету. Парламент Фінляндії визначає загальний обсяг основного фінансування вищої освіти, а Міністерство освіти і культури розподіляє його між установами [40]

Основне фінансування розподіляється між установами відповідно до моделей фінансування. Загальна мета моделей основного фінансування полягає в покращенні якості, впливу та продуктивності вищих навчальних закладів.

Моделі фінансування університетів та університетів прикладних наук (УПН) дещо відрізняються, але основна ідея та сама: фінансування розподіляється на основі результатів діяльності установи у сфері освіти та досліджень. Частина основного фінансування розподіляється на основі стратегічного розвитку установ. У моделі фінансування УПН більше уваги приділяється результатам діяльності в освіті, тоді як у моделі фінансування

університетів більше уваги приділяється дослідницькій діяльності та стратегічному розвитку.

Як і в більшості інших країн, державні витрати у Фінляндії вищі на рівні вищої освіти, включаючи дослідження та розробки (НДДКР), ніж на початковому та післясередньому нетретійному рівнях. Державні витрати у Фінляндії становлять 18 141 долар США на одного студента вищої освіти порівняно із середнім показником по ОЕСР у 15 102 долари США.

Науково-дослідна діяльність у Фінляндії фінансується за рахунок поєднання державних та приватних коштів, при цьому домінуючу роль відіграє бізнес-сектор.

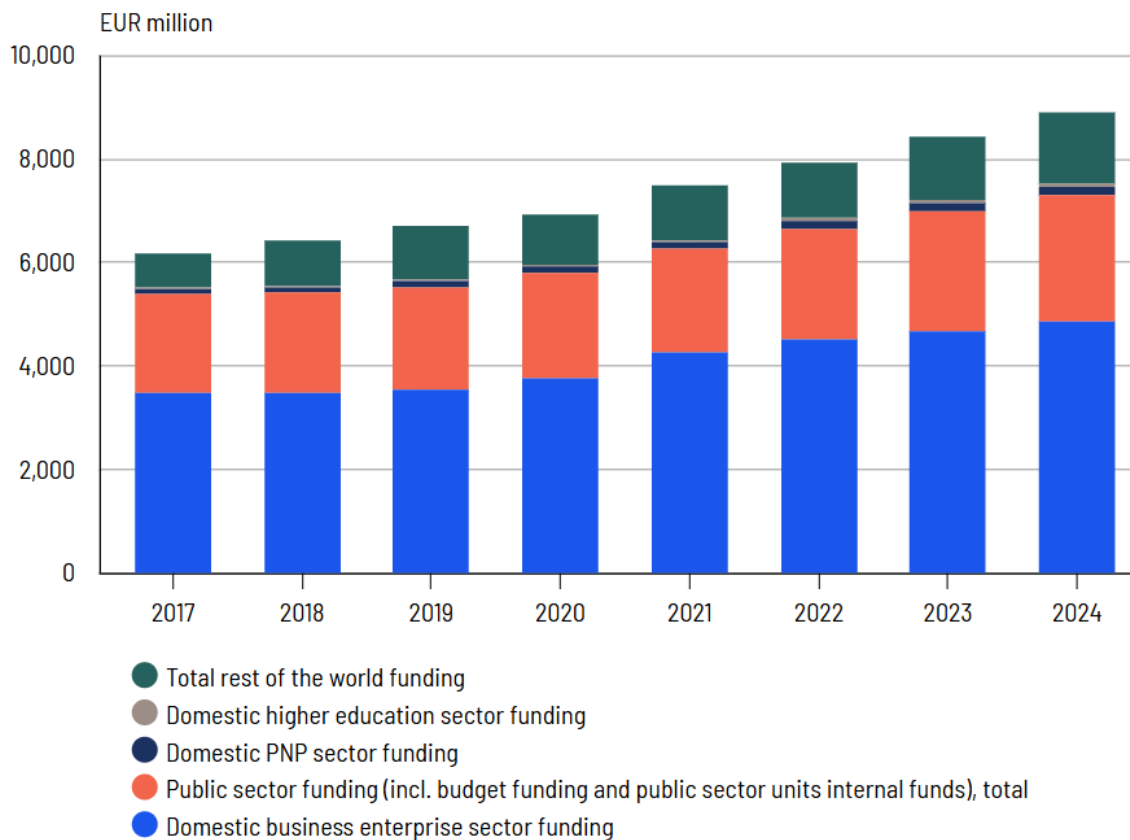

Рис.3.10. Витрати на дослідження та розробки за джерелами фінансування у 2017–2024 роках [42]

Основними інституціями, які координують фінансування науки у Фінляндії, є:

- Business Finland — державна агенція, яка надає гранти та кредити підприємствам для реалізації інноваційних проєктів і підтримки стартапів;
- Academy of Finland — національний фонд, який фінансує фундаментальні наукові дослідження у галузях природничих, технічних і соціальних наук;
- Finnish Innovation Fund Sitra — стратегічна установа, що інвестує в проєкти з високим потенціалом суспільного впливу, зокрема у сфері екологічних інновацій та цифрової трансформації.

За оцінками OECD, близько 70 % загальних витрат на дослідження і розробки у Фінляндії забезпечується приватним сектором, тоді як близько 30 % припадає на державний бюджет і міжнародні джерела

Варто зазначити, що Україна співпрацює з Фінляндією. Співпраця Фінляндії з метою розвитку допомагає покращити методи викладання та навчальне середовище в школах, а також робить професійну освіту більш привабливим варіантом. Фінляндія надає 20 мільйонів євро фінансування двостороннього проєкту з подальшого розвитку середньої освіти у 2025–2029 роках. Очікується, що проєкт розпочнеться у 2025 році [43].

Фінляндія також підтримує реформу професійної освіти та навчання через спільний проєкт Національного агентства з питань освіти Фінляндії та Міністерства освіти України. Проєкт передбачає навчання вчителів та керівників шкіл, а також підвищення компетенцій у наданні професійної освіти та навчання. Внесок Фінляндії становить 2,2 мільйона євро на 2024–2026 роки.

Фінський досвід фінансування науки та освіти може бути надзвичайно корисним для України. Зокрема: освіта має розглядатися як суспільна інвестиція, а не як бюджетна витрата; доцільно підтримувати стабільне фінансування освіти на рівні не менше 5 % ВВП; децентралізована модель управління дозволяє ефективніше розподіляти ресурси та враховувати місцеві потреби освітніх закладів; інтеграція освіти, науки та бізнесу має стати ключовим принципом національної політики інноваційного розвитку; необхідно створити державне

агентство підтримки інновацій за зразком Business Finland, яке фінансуватиме науково-технологічні стартапи.

Таблиця 3.1

Порівняння країн та можливість їх досвіду для України

Країна	Джерела фінансування науки і освіти	Ключові особливості моделі	Можливості адаптації для України
США	~75 % фінансування R&D – бізнес-сектор• ~18 % – федеральний уряд• решта – університети, благодійні фонди	•Висока частка приватного сектору у фінансуванні• Закон <i>Bayh-Dole Act</i> — комерціалізація результатів досліджень Потужна інноваційна екосистема (університети – бізнес – держава)	Стимулювання приватних інвестицій у науку Запровадження механізмів комерціалізації результатів досліджень• Розвиток інноваційних кластерів
Швеція	~70 % фінансування R&D – бізнес• 30 % – державний сектор• 99,8 % фінансування початкової та середньої освіти – держава	Висока частка державного фінансування освіти Законодавче стимулювання досліджень і технологій Пряма підтримка університетів через гранти Співпраця бізнесу та держави	Забезпечення стабільного державного фінансування освіти Розвиток державно-приватного партнерства Конкурсне розподілення грантів для університетів
Фінляндія	~97–99 % фінансування освіти – державний сектор ~70 % R&D – бізнес• Муніципальні бюджети як частина системи	Освіта як державна інвестиція у людський капітал Децентралізоване фінансування через муніципалітети Моделі фінансування за результатами діяльності університетів• Високий статус викладачів	Розвиток регіональних програм підтримки освіти Впровадження фінансування за результатами Розвиток мережі педагогічних університетів Використання досвіду Business Finland для підтримки інновацій

Досвід США, Швеції та Фінляндії демонструє, що ефективна система фінансування науки й освіти базується на поєднанні державних і приватних джерел, чітких механізмах контролю та стратегічній орієнтації на інновації.

3.2. Шляхи підвищення ефективності використання бюджетних коштів на науку та освіту в Україні

Повномасштабна війна в Україні спричинила суттєві негативні наслідки для системи освіти, зокрема вплинула на мільйони дітей, які були вимушені виїхати за кордон, перейти на дистанційне навчання або тимчасово припинити освітній процес. Внаслідок бойових дій значно пошкоджено численні заклади освіти різного рівня. Крім того, введення воєнного стану призвело до зниження економічної активності, що спричинило скорочення фінансування освітньої та наукової сфер [44, с. 284].

Незважаючи на ці виклики, освіта залишається ключовим чинником економічного розвитку та формування людського капіталу, що визначає довгострокову конкурентоспроможність країни. Підвищення освітнього потенціалу, розвиток професійних навичок та набуття знань сприятимуть не лише наближенню перемоги, а й сталому відновленню України у післявоєнний період. Формування перспективних напрямів розвитку освіти та науки відіграє важливу роль у забезпеченні інноваційного прориву в посткризовий час.

Хоча держава наразі залишається головним донором фінансування вітчизняної системи освіти і науки, актуальним є збільшення частки коштів від бізнес-структур, включаючи компанії та корпорації. У розвинених країнах така модель державно-приватного партнерства давно практикується, забезпечуючи фінансову стабільність, динамічний розвиток освітньо-наукового середовища та стимулюючи інтелектуально-інноваційний прогрес економіки. Залучення інвестицій із приватного сектору може сприяти збільшенню загального обсягу фінансування та формуванню продуктивного партнерства між університетами та бізнес-структурами [45].

Водночас сучасна держава не завжди має можливість забезпечити конкурентну оплату праці для висококваліфікованих випускників, тоді як бізнес часто відчуває дефіцит фахівців, підготовлених до практичної діяльності. Одним із перспективних напрямів розвитку освітньої та наукової сфер у період

відбудови можуть стати цільові фонди для фінансової підтримки освітніх і наукових ініціатив, які дозволяють залучати додаткові ресурси та стимулювати реалізацію інноваційного потенціалу

Відповідно можна запропонувати наступні шляхи удосконалення системи фінансування освіти в Україні [46, с.63]:

1. Забезпечення раціонального та ефективного використання бюджетних коштів на освіту як з державного, так і з місцевих бюджетів у таких обсягах, які дозволяють сприяти розвитку навчальних закладів, модернізації матеріально-технічної та лабораторної інфраструктури, відновленню науково-педагогічного потенціалу та стимулюванню розвитку наукової діяльності.

2. Посилення контролю за цільовим використанням фінансових ресурсів на освіту та проведення систематичного аналізу їх ефективності.

3. Удосконалення методології визначення обсягів фінансування та розробка нормативів з урахуванням мінімальних соціальних стандартів.

4. Оптимізація механізму фінансування освіти з врахуванням міжнародного досвіду: запровадження багатоканальної системи фінансування, збільшення та диверсифікація джерел фінансових надходжень, а також оптимізація структури освітніх витрат [47].

5. Покращення науково-методичного та інформаційного забезпечення навчального процесу, створення сприятливих умов для здійснення фундаментальних та прикладних досліджень у навчальних закладах, що можуть слугувати додатковим джерелом фінансування та сприяти підвищенню конкурентоспроможності української освітньої системи.

6. Розвиток системи освітнього кредитування, що дозволить забезпечити доступність кредитів для широких верств населення, стимулюватиме платоспроможний попит на освітні послуги, збільшить обсяг фінансових ресурсів у освіті та сприятиме залученню коштів у довгострокове освітнє кредитування.

Рис.3.11. Напрями покращення фінансування освіти та науки

Формування сучасної та збалансованої системи фінансування науково-дослідної та інноваційної діяльності (НДіР), а також підвищення ролі НАН України у забезпеченні науково-технічного та соціально-економічного розвитку країни потребує [48]:

- Концентрації державних фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку науки та техніки та оптимізації мережі державних наукових установ на основі об'єктивної оцінки їх ефективності. Лише зосередження ресурсів на ключових напрямках із залученням конкурентоспроможних установ дозволить відновити та розвивати інноваційну систему держави.
- Реформування діяльності НАН України та галузевих академій з одночасним збільшенням бюджетного фінансування НДіР до рівня 0,7–0,8 %

ВВП, виділенням достатніх коштів для модернізації матеріально-технічної бази життєздатних наукових установ та забезпечення достойної оплати праці дослідників. Підвищення кадрового потенціалу можливо лише за умов запровадження фінансових стимулів для продуктивної роботи, а підвищення соціального статусу та престижу наукової діяльності повинно супроводжуватися прозорістю науки та популяризацією її результатів серед широкого кола населення.

- Вдосконалення структури фінансування НАН України та запровадження нових механізмів, зокрема розробка чітких алгоритмів розподілу базового фінансування між установами, збільшення частки конкурентного фінансування, відбір наукових проектів за прозорими критеріями в рамках державних програм, застосування міжнародно визнаних стандартів у плануванні та замовленні досліджень, проведення відкритої експертної оцінки результатів, а також оптимізація накладних витрат на утримання адміністративного апарату.

- Посилення державної підтримки досліджень, розробок та інновацій, а також розвиток дослідницької та інформаційної інфраструктури. Згідно зі стандартами ЄС така підтримка може надаватися через прямі гранти, податкові пільги, виділення земельних ділянок, доступ до боргового або пайового фінансування на пільгових умовах [50].

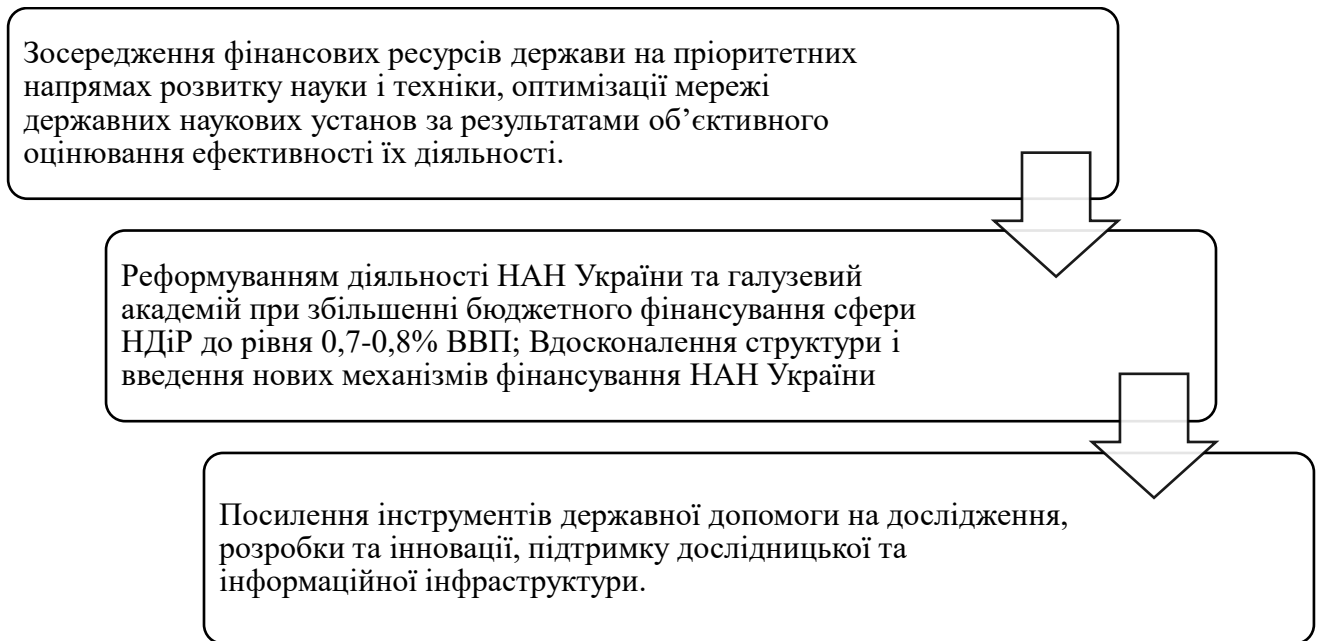

Рис.3.12. Напрями фінансування сфери НДіР

Оптимізація інфраструктурних витрат також є важливою складовою ефективного використання коштів. Державні та місцеві ресурси мають спрямовуватися на модернізацію навчальних закладів і лабораторій із пріоритетом на цифровізацію та впровадження інноваційних технологій, енергоефективних рішень та ресурсозберігаючих практик, що дозволить зменшити поточні витрати та підвищити ефективність капітальних інвестицій.

Не менш важливим є пріоритезування інновацій та досліджень з високим суспільним ефектом, орієнтація бюджетного фінансування на проекти, які мають значний економічний, соціальний або технологічний вплив, що дозволить забезпечити максимальний ефект від витрачених коштів. У контексті регіонального розвитку важливо сприяти формуванню системи «освіта–наука–інновації», підтримуючи локальні ініціативи та стартапи, що інтегрують наукові дослідження в практичні проекти, зокрема у сфері високих технологій, агроіндустрії та енергетики, що дозволить ефективніше використовувати регіональні ресурси та потенціал.

Також доцільним є впровадження прозорих механізмів оцінки ефективності інфраструктурних і наукових проектів, що дозволить оптимально розподіляти ресурси між навчальними закладами та науковими установами.

Важливо стимулювати державно-приватне партнерство для спільного фінансування модернізаційних та інноваційних ініціатив, що підвищить комерціалізацію результатів досліджень та інтеграцію науки у виробництво.

За прикладом провідних країн українська держава повинна відігравати провідну роль як у фінансуванні фундаментальних і високоризикових наукових досліджень, так і у впровадженні нових знань та інноваційних результатів для користі всього суспільства. Нові знання виступають суспільним благом і є ключовим чинником підвищення рівня життя населення, сприяючи економічному зростанню, розвитку інтелектуального потенціалу та формуванню конкурентоспроможної економіки. Водночас активна державна підтримка наукових ініціатив стимулює приватні інвестиції в дослідження та інновації, забезпечує взаємодію між університетами, бізнесом і громадянським суспільством, що створює стійку платформу для довгострокового розвитку науки й освіти в Україні.

Таким чином, формування сучасної та збалансованої системи фінансування освіти і науки в Україні має ґрунтуватися на прозорості витрат, стимулюванні партнерства держави, науки та бізнесу, оптимізації інфраструктурних та адміністративних витрат, широкому залученні міжнародних ресурсів і цифрових технологій, а також пріоритезації досліджень з високим суспільним ефектом, що у сукупності забезпечить стійкий розвиток освітньо-наукового потенціалу та інноваційний прогрес країни.

ВИСНОВКИ

В результаті виконання дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Бюджетне фінансування передбачає безповоротне та безкоштовне виділення коштів із державного та місцевих бюджетів для реалізації державних функцій, завдань органів місцевого самоврядування, а також для підтримки діяльності установ і організацій бюджетної сфери. Цей процес здійснюється з урахуванням принципу економного витрачання ресурсів та постійного контролю за їх використанням. Основні принципи бюджетного фінансування включають єдність бюджетної системи України, збалансованість, фінансову самостійність, повноту та обґрунтованість видатків, ефективність і досягнення результатів, субсидіарність, цільове спрямування коштів, справедливість і неупередженість, а також публічність і прозорість у процесі фінансування.

2. Міжнародна практика фінансування освіти та науки демонструє різноманітність підходів, що відображають стратегічні пріоритети держав, рівень централізації управління та економічні умови. Державне фінансування залишається ключовим інструментом підтримки наукових та освітніх установ, забезпечуючи стабільність, доступність і підвищення якості послуг. У світі застосовуються різні моделі фінансування: інституційна, орієнтована на попит, конкурсна або грантова, моделі державно-приватного партнерства, формульне фінансування за результатами, а також механізми студентських кредитів і плати за навчання. Кожна з моделей має власні переваги та обмеження.

3. Бюджетне фінансування освіти та науки в Україні є ключовим інструментом розвитку людського капіталу та економічної конкурентоспроможності. Пріоритети держави зосереджені на загальній середній освіті, оплаті праці педагогів, модернізації шкіл, розвитку вищої та професійно-технічної освіти, а також підтримці наукових досліджень. Війна призвела до скорочення видатків, руйнування інфраструктури та зміни пропорцій між державним і місцевим фінансуванням. Виконання бюджетних планів у 2020–2024 рр. коливалося в межах 87–95%.

Фінансування освіти в Україні здійснюється з двох основних джерел — державного та місцевих бюджетів. З державного бюджету покриваються витрати на утримання закладів вищої освіти державної форми власності, наукових установ, реалізацію освітніх програм загальнодержавного значення, інноваційних і науково-методичних проєктів, а також надання освітніх субвенцій місцевим бюджетам для оплати праці педагогічних працівників.

Натомість із місцевих бюджетів фінансується діяльність закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, забезпечуються поточні витрати на оплату комунальних послуг, ремонт приміщень, харчування, придбання навчальних матеріалів та обладнання. Місцева влада також може запроваджувати додаткові програми підтримки освіти, наприклад, стипендії, доплати вчителям чи оновлення матеріально-технічної бази шкіл. Такий розподіл повноважень сприяє поєднанню централізованого управління з можливістю гнучкого реагування на потреби територіальних громад, забезпечуючи ефективне використання бюджетних ресурсів та розвиток освітньої сфери.

Аналіз динаміки бюджетних видатків на освіту демонструє суттєві зміни у пріоритетах державної фінансової політики під впливом війни. У 2020–2021 роках частка освіти у структурі видатків становила відповідно 15,81 % і 16,97 % — показники, характерні для мирного періоду, коли освіта визнавалася ключовим чинником розвитку людського капіталу.

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році частка видатків на освіту скоротилася до 9,55 %, попри те, що загальний обсяг фінансування зменшився лише на 7 %. У 2023 році цей показник знизився ще більше — до 6,95 %, що свідчить про різку переорієнтацію бюджетних ресурсів на потреби оборони та гуманітарної сфери.

4. Бюджетне фінансування продовжує відігравати ключову роль серед основних фінансових інструментів науково-технічної політики економічно розвинених держав, слугуючи головною формою прямої державної підтримки науково-технологічного розвитку. У 2024 році загальні видатки державного

бюджету України на фінансування наукової сфери за 41 бюджетною програмою та 20 головними розпорядниками склали 13 324,36 млн грн, з яких 10 094,74 млн грн (75,76 %) надійшли з загального фонду, а 3 229,62 млн грн (24,24 %) – зі спеціального фонду. Аналіз структури розподілу фінансування показує, що найбільші обсяги видатків сконцентровані у семи головних розпорядників, на яких припадає 95,73 % від загальної суми коштів.

Основні проблеми включають низьку ефективність використання коштів, недостатню підтримку науки, нерівномірність фінансування та залежність від державного бюджету. У 2025 році спостерігається зростання фінансування освіти та науки, спрямоване на підвищення якості освіти, безпеку навчання, розвиток інфраструктури та стимулювання педагогів.

5. Аналіз досвіду США, Швеції та Фінляндії показує, що ефективне фінансування науки та освіти ґрунтується на поєднанні державної підтримки та активної участі бізнес-сектора. У США перевага надається приватним інвестиціям у R&D та комерціалізації результатів досліджень, що стимулює інноваційну екосистему. Швеція демонструє баланс державного фінансування освіти та співпраці з бізнесом через грантові механізми, забезпечуючи стабільність і розвиток дослідницьких інституцій. Фінляндія робить акцент на державних інвестиціях у освіту та децентралізованому управлінні, зокрема через муніципалітети, а також на фінансуванні R&D бізнесом. Для України доцільно поєднати стабільне державне фінансування освіти, розвиток державно-приватного партнерства у науці, впровадження грантових конкурсів та механізмів комерціалізації досліджень, а також підтримку регіональних освітніх програм і інноваційних кластерів.

6. Для підвищення ефективності використання бюджетних коштів на освіту та науку в Україні необхідно створити прозору та збалансовану систему фінансування, що поєднує державні, приватні та міжнародні ресурси. Важливими заходами є оптимізація інфраструктурних і адміністративних витрат, стимулювання державно-приватного партнерства, цифровізація освітніх та наукових установ, розвиток конкурсного та цільового фінансування, а також

пріоритезація досліджень з високим економічним і соціальним ефектом. Такий підхід сприятиме стійкому розвитку освітньо-наукового потенціалу, формуванню інноваційної економіки та післявоєнному відновленню країни.

Формування сучасної та збалансованої системи фінансування освіти і науки в Україні має ґрунтуватися на прозорості витрат, стимулюванні партнерства держави, науки та бізнесу, оптимізації інфраструктурних та адміністративних витрат, широкому залученні міжнародних ресурсів і цифрових технологій, а також пріоритезації досліджень з високим суспільним ефектом, що у сукупності забезпечить стійкий розвиток освітньо-наукового потенціалу та інноваційний прогрес країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України із змінами від 16.01.2025. № 4225-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 1.10.2025)
2. Кохан І.В. Бюджетне фінансування як інструмент реалізації стратегії соціально-економічного розвитку держави. *Актуальні проблеми економіки*. №9(147), 2013. С.176-181
3. Шевчук І.Л., Черепанова В.О., Ставерська Т.О. Бюджетна система : навчальний посібник. Друге видання, перероблене і доповнене. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015. 284 с.
4. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.
5. Фінанси бюджетних установ : навч. посіб. / Н. А. Дехтяр, О. В. Дейнека, О. В. Люта, Н. Г. Пігуль ; за заг. ред. Н. А. Дехтяр. Суми : Сумський державний університет, 2020. 229 с.
6. Качула С.В., Павлова Г.Є., Лисяк Л.В., Добровольська О.В., Катан Л.І. Бюджетна система України: навчальний посібник в схемах і таблицях. Дніпро: Монолит, 2021. 332 с.
7. Таукешева Т. Д. Фінансове планування діяльності бюджетних установ : навч. посібник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 405 с.
8. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 23.08.2012 р. № 938. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12> (дата звернення: 2.10.2025)
9. Chapter C1. Key system-level indicators of education finance URL: https://read.oecd-ilibrary.org/en/publications/education-at-a-glance-2025_1c0d9c79-en/full-report/key-system-level-indicators-of-education-finance_178e2c40.html (дата звернення: 3.10.2025)
10. Government Funding for Science and Engineering. URL: <https://nces.nsf.gov/interest-areas/government-science-engineering-funding> (дата звернення: 4.10.2025)

11. Hryhorash O. Mechanism of private funding of higher education in OECD countries and Ukraine. *European humanities studies: State and Society*. 2022. № 3. P. 18-29.
12. Education Policy Outlook 2019. URL: https://www.oecd.org/en/publications/education-policy-outlook-2019_2b8ad56e-en/full-report/component-10.html? (дата звернення: 5.10.2025)
13. 6 Alternative Budget Models for Colleges and Universities. URL: <https://www.hanoverresearch.com/insights-blog/higher-education/6-alternative-budget-models-for-colleges-and-universities/> (дата звернення: 5.10.2025)
14. Климчук І.О. Фінансові аспекти економічної складової прогнозування та розвитку закладів освіти в Україні. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»* №6(33). 2019. С.11-15
15. Дем'янишина О.А. Гвоздей Н.І., Кірдан О.П. Система фінансування закладів загальної середньої освіти: міжнародний досвід для України. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. №3 (17). С.27-39
16. Соколовська А.М., Петраков Я.В. Зарубіжні моделі фінансування науки. *Фінансово-економічне регулювання*. 2018. С.48-71
17. A new model for science funding. URL: <https://www.auckland.ac.nz/en/news/2024/05/29/new-model-for-science-funding.html> (дата звернення: 7.10.2025)
18. University Leaders Propose New Research Funding Model. URL: <https://www.insidehighered.com/news/government/science-research-policy/2025/07/14/university-leaders-propose-new-research-funding> (дата звернення: 8.10.2025)
19. Огляд бюджету 2025. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/budget-2025.pdf> (дата звернення: 9.10.2025)
20. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/budget-literacy/budget-system/structure?type=schema> (дата звернення: 10.10.2025)

21. Славкова А. Фінансування освіти в Україні: реалії в умовах війни та перспективи повоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*. 2025. №79. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-18> (дата звернення: 11.10.2025)

22. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Київська школа економіки : вебсайт. 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf (дата звернення: 12.10.2025)

23. Тоцька О. Л., Титаренко І. О. Фінансування освіти України з бюджетів різних рівнів в умовах війни. *Освітня аналітика України*. 2023. № 3 (24). С. 34–44.

24. Мінфін: У 2024 році видатки на освіту становили 348,4 млрд гривень. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_2024_rotsi_vidatki_na_osvitu_stanovili_3484_mlrd_griven-5017 (дата звернення: 13.10.2025)

25. 194,3 млрд грн виділено на фінансування освіти і науки у 2025 році. URL: <https://mon.gov.ua/news/1943-mlrd-hrn-vydileno-na-finansuvannia-osvity-i-nauku-u-2025-rotsi> (дата звернення: 14.10.2025)

26. Уряд пропонує збільшити видатки на освіту в 2026 році на 30%. URL: <https://nus.org.ua/2025/09/16/uryad-proponuye-zbilshyty-vydatky-na-osvitu-v-2026-rotsi-na-30/> (дата звернення: 15.10.2025)

27. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2022 році. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/2023/07/25/Nauk-analit.dopov.Naukova.ta.nauk-tekhn.diyaln.v.Ukr.2022-25.07.2023.pdf> (дата звернення: 16.10.2025)

28. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у 2023 році. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/informatsiyno-analitychni/2024/05.08.2024/Naukovo-analitychna.dopovid-Naukova.naukovo-tekhnichna.ta.innovatsiyna.diyalnist.v.Ukrayini.u.2023.rotsi-05.08.2024.pdf> (дата звернення: 16.10.2025)

29. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у 2024 році. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/informatsiyno-analitychni/2025/18-07-2025/naukovo-analitychna-dopovid-naukova-naukovo-tekhnichna-ta-innovatsiyna-diyalnist-v-ukrayini-u-2024-rotsi-18-07-2025.pdf> (дата звернення: 16.10.2025)

30. Analysis of war damage to Ukrainian science sector and its consequences. UNESCO 2024. URL: <https://www.unesco.org/en/open-access/cc-nc-sa> (дата звернення: 17.10.2025)

31. Сластьоненко О.О., Шумінська М.І. Проблеми правового забезпечення бюджетного фінансування освіти в Україні та шляхи їхнього вирішення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Серія: Право. 2019. Вип. 14. С. 79–85.

32. Коваленко Д. І. Стан та проблеми фінансування закладів вищої освіти в Україні. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. Серія Економічні науки. 2018. С. 424-432.

33. U.S. Department of Education. URL: <https://www.ed.gov/> (дата звернення: 19.10.2025)

34. What does the Department of Education (ED) do? URL: <https://usafacts.org/explainers/what-does-the-us-government-do/agency/us-department-of-education/> (дата звернення: 20.10.2025)

35. Long-Term Trends Show Decline in Federally Funded R&D as a Share of GDP while Business-Funded R&D Share Increases URL: <https://nces.nsf.gov/pubs/nsf25334> (дата звернення: 20.10.2025)

36. Fact of the Week: Public Investments in Nondefense R&D Have Rates of Return Between 150 to 300 Percent. URL: <https://itif.org/publications/2024/07/15/public-investments-nondefense-rd-rates-of-return-between-150-to-300-percent/> (дата звернення: 21.10.2025)

37. Education at a Glance 2025: Sweden. URL: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2025_1a3543e2-en/sweden_d448205b-en.html (дата звернення: 22.10.2025)

38. Government budget allocations for R&D 2025 URL: <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/research-and-the-digital-society/research-and-development/government-budget-allocations-for-rd/pong/statistical-news/government-budget-allocations-for-rd-2025--preliminary-data/> (дата звернення: 23.10.2025)

39. Expenditure on education system in Finland in 2023, by type of education (*in million euros*). URL: <https://www.statista.com/statistics/526486/finland-regular-education-expenses-by-type-of-education/#:~:text=In%202023%2C%20expenditure%20on%20education%20in%20Finland,vocational%20education%20spending%20totaled%202.1%20billion%20euros.> (дата звернення: 24.10.2025)

40. Higher education funding. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/finland/higher-education-funding> (дата звернення: 25.10.2025)

41. Education at a Glance 2025: Finland . URL: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2025_1a3543e2-en/finland_d8f44a5b-en.html (дата звернення: 26.10.2025)

42. Research and development. URL: <https://stat.fi/en/statistics/tkke> (дата звернення: 27.10.2025)

43. Finland's development cooperation in Ukraine. URL: <https://um.fi/development-cooperation-ukraine> (дата звернення: 27.10.2025)

44. Іванова Т. Наука та освіта в часи війни: сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку. *Шляхи підвищення ефективності будівництва*. 2025. №2 (55). С. 277–288

45. Цифровізація освіти і науки в період російсько-української війни та відновлення України : оглядове видання / [упоряд.: Гуралюк А. Г., Коваленко В. В., Закатнов Д. О., Росток М. Л., Тарнавська С. В., Вараксіна Н В., Шило О. А., Білоцерківець І. П., Жигалюк А. В.; наук. ред. Гуралюк А. Г.] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2025. 318 с.

46. Тарасенко О.С. Проблеми розвитку вищої освіти України в умовах війни та бюджетного дефіциту. *Recent Advances in Global Science*. 2023. №145. С.62-66

47. Кириленко, О. Модель фінансування вищої освіти в Україні: зміна пріоритетів. *Світ фінансів*. 2023. Вип. 2. С. 140-154.

48. Данилишин про те, як поліпшити державне фінансування науки. URL: <https://renews.com.ua/ekonomika/danilishin-pro-te-iak-polipshiti-derjavne-finansuvannia-nauki/> (дата звернення: 30.10.2025)

49. Фінансування наукових досліджень і розробок (НДіР). URL: <https://entc.com.ua/uk/3466-yak-vriatuvaty-riadovoho-naukovtsia> (дата звернення: 30.10.2025)

50. Ватаманюк-Зелінська У.З., Штундер І.М., Гаврилюк С.О. Тенденції формування та виконання місцевих бюджетів умовах воєнного стану. *Інноваційна економіка*. 2022. № 4. С. 60–67. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/976>. (дата звернення: 30.10.2025)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Механізми бюджетного фінансування та його елементи

